

Analysis of Social Justice Discourse In “Unemployment Insurance Law” and “Corona Unemployment Insurance Scheme”

Mehdi Shakouri *

Department of Sociology, Central Tehran
Branch, Islamic Azad University, Tehran,
Iran.

Tahmoures Shiri

Department of Sociology, Central Tehran
Branch, Islamic Azad University, Tehran,
Iran.

Reza Ali Mohseni

Department of Sociology, Central Tehran
Branch, Islamic Azad University, Tehran,
Iran.

1. Introduction

During the four decades that have passed since the victory of the Islamic Revolution and the ruling of the dominant discourse and the mother of the "Islamic Revolution" in the country, the unemployment insurance law approved in 1366 as well as other laws and guidelines that have been approved in the field of unemployment - including the unemployment insurance plan in the days of Corona, efforts have been made to bring "social justice" to the fore, but each government's perception of the concept of social justice is different in accordance with its discourse environment, and therefore, based on its unique perception, the procedures and agendas for the realization of social justice are emphasized in the insurance laws. Unemployment has been different in each period of time in each government or rather in each hegemonic discourse space; the main reason for this is that basically, laws, regulations and decisions are based on the perceptual model that constructs discourses.

* Corresponding Author: shiri.tahmoures@gmail.com

How to Cite: Shakouri, M; Shiri, T; Mohseni, R.A. (2023). Analysis of social justice discourse in unemployment insurance law and Corona Unemployment Insurance Scheme, *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 14 (55), 167-216.

Research Question(s)

In the text of unemployment insurance laws, what meaning or meanings of social justice and unemployment have been established and highlighted?

2. Literature Review

Examining the available research sources indicates that many researches have been done on the issue of unemployment insurance and the discourse analysis of the "justice" category:

Jafar Barati's research (2010) under the title "The role of the unemployment insurance law in the realization of social justice" mentioned that unemployment can be the most important. He considered the cause of poverty and class gap in the society, which brings negative consequences for the unemployed person and society; so that, from the individual aspect, unemployment increases suicide, social isolation, alienation and so on. And from the social aspect, it causes insecurity, economic stagnation, analysis of workers' skills.

The findings of a joint paper by Mark Strom Kristofferson and Michelle Soar (2018) titled "Benefit Reimbursement Conditions in Unemployment Insurance Schemes" show that having an employment history is part of the "employment condition" to qualify for unemployment insurance in most Western countries

3. Methodology

The present study, by applying the "discourse analysis" method, which is potentially one of the most important research techniques in social sciences and is classified as qualitative analysis in terms of method, has tried to review the texts and analyze the main problem of the research. It should be mentioned, the discourse analysis method of "Ernest Laclau" and "Chantal Mouffe" which is based on the discourse theory of Laclau and Mouffe and emphasizes how political identities and subjects and political and social concepts and meanings are formed. In this method of analysis, dominant discourses have a central signifier, and signifiers and signs have been given structure and identity in a form called articulation.

4. Results

The realization of social justice in the field of social security and related protections has always been a special concern of post-revolutionary governments and the main demand of the people, and accordingly, many measures have been taken to improve the situation of the unemployment and to realize social justice in the form of unemployment insurance laws in the country. Types of support for the unemployment can be considered as a clear example of social justice in this field. But the discourse of justice governing unemployment insurance laws have not had a single, coherent, complementary and ultimately comprehensive course; because in one law, distributive justice (supportive and comprehensive view) was highlighted, and in another law, entitlement justice and so on. Therefore, this trajectory depicts different orientations and approaches for the governments after the revolution - especially the government of construction and the government of moderation, which, contrary to the comprehensive discourse of the Islamic Revolution, used different tools and mechanisms to achieve the fundamental goals of the system, and each tool and mechanism has its own result in this area. Laws and policies in the field of unemployment have not been continuous and complementary to each other (in the form of a developing process) in the direction of achieving a major achievement in order to realize social justice in the field of unemployment and support the unemployment in society.

5. Conclusion

What is the common thread of the discursive approaches regarding the category of unemployment and related protections in Iran in the last four decades, is mainly focusing on "deserved justice" in benefiting from short-term social security services in the form of unemployment insurance. This means that only those covered by the social security law and the labor law are considered entitled to insurance protection, and those unemployed who do not have such characteristics are excluded from the protection area. This is despite the fact that such a view and approach is in conflict with the policy contained in Article 29 of the Constitution - which shows the principles of discourse of the Islamic Revolution; because the emphasis of this legal

article is that social security is a universal right that governments are obliged to provide for each member of the society through the use of public revenues or the use of resources from people's participation; This principle precisely refers to the necessity of observing "supportive and comprehensive view (distributive justice)"

Acknowledgments

I am grateful to all the dignitaries who accompanied and cooperated in this research.

Keywords: Discourse, Discourse Analysis, Social Justice, Unemployment Insurance, Unemployment Insurance Plan.

تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در

«قانون بیمه بیکاری» و «طرح بیمه بیکاری ایام کرونا»

گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مهدی شکوری * ID

گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

طهمورث شیرینی ID

گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

رضا علی محسنی ID

چکیده

هدف مقاله حاضر، تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در «قانون بیمه بیکاری» (در سال ۱۳۶۹ زمان دولت سازندگی) و «طرح بیمه بیکاری ایام کرونا» (در سال ۱۳۹۸ در دولت اعتدال) است. به این منظور، متن قوانین مرتبط با استفاده از روش نمونه‌گیری «نظری» انتخاب و به عنوان جامعه هدف پژوهش، مبنای بررسی و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های حاصل از تحلیل گفتمان (با روش تحلیل گفتمان لاکلاو و موفه)، حاکی از آن بود که دال شناور «عدالت اجتماعی در قوانین بیمه بیکاری» بر مبنای دال مرکزی «اعمال نظام رفاهی هدفمند» قابل تعریف است و این دال، ذیل گفتمان حاکم بر قانون بیمه بیکاری (گفتمان سازندگی) در قالب مدل‌ها یا نشانه‌های اصلی‌ای چون «اشتغال‌زایی»، «رفع ساختار دوگانه مدیریتی بیمه بیکاری»، «نگرش به بیکاری به عنوان معضلی اجتماعی»، «ایجاد نگاه حمایتی و جامع» و «رعایت عدالت استحقاقی» مسدود و مفصل‌بندی این گفتمان، حول دال اصلی مذکور را شکل داده است.

اما دال شناور «عدالت اجتماعی در قوانین بیمه بیکاری» در طرح بیمه بیکاری ایام کرونا که بر مبنای دال مرکزی «اعمال سیاست حمایتی جامع» قابل تعریف است، ذیل گفتمان حاکم بر این متن، که گفتمان اعتدال دولت روحانی بوده است، در قالب نشانه‌هایی اصلی یا مدل‌هایی چون «عدم رعایت عدالت توزیعی»، «بهبود وضعیت رفاهی بیکاران»، «نگرش به بیکاری به عنوان مقوله‌ای کلان و فرا سازمانی»، «طرح‌ریزی چارچوبی برای پرداخت مقرری بیکاران»، «تأمین اعتبارات مالی در حوزه بیکاری»، «اصلاح در قوانین و مقررات بیکاری» و «رعایت عدالت استحقاقی»، مسدود و حول نشانه‌های اصلی مذکور، نظام معنایی‌ای گفتمان مذکور را شکل داده است. لذا نتایج حاصل از تحلیل گفتمان مبین آن است که تلفی از عدالت اجتماعی در قوانین بیمه بیکاری به لحاظ تحلیل گفتمانی (مضامین، روابط و فاعلان اجتماعی) یکسان نبوده است و به تبع آن، راه رسیدن به عدالت اجتماعی در حوزه بیکاری متفاوت بوده و از خط سیری واحد، منسجم، مکمل و جامعی برخوردار نبوده است.

واژه‌های کلیدی: گفتمان، تحلیل گفتمان، عدالت اجتماعی، بیمه بیکاری، طرح بیمه بیکاری ایام کرونا

۱- مقدمه و بیان مسئله

عدالت^۱ یکی از جذاب‌ترین و تأثیرگذارترین آرمان‌های جوامع مختلف بوده و همواره یکی از مفاهیم محوری و یکی از اصول زیربنایی و پایه‌ای هر نظامی به حساب می‌آید؛ به طوری که می‌توان گفت، اساساً فلسفه شکل‌گیری دولت‌ها و سنگ بنای مشروعیت اقدامات آن‌ها در عرصه‌های مختلف، پیاده‌سازی «عدالت» - به مثابه پدیده‌ای دو وجهی با جنبه‌های عینی و ذهنی - در جامعه است؛ با این وجود، مؤلفه‌ها و مصادیق عدالت، همواره با ابهام و سیالیت مواجه بوده و تعریف مفهومی آن دستخوش گفتمان‌ها^۲ و قرائت‌های مختلف است (قریشی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۴).

حکایت عدالت اجتماعی در ایران نیز تابع همین قاعده بوده است؛ به طوری که با پیروزی انقلاب و استقرار دولت جمهوری اسلامی در ایران، مقوله عدالت در مراحل گوناگون رشد و توسعه نظام اسلامی، ظهور ویژه داشته و در طول بیش از چهار دهه‌ای که از استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران می‌گذرد، با روی کار آمدن دولتمردان گوناگون و استقرار گفتمان‌های سیاسی و اجتماعی متعدد در کشور، عدالت اجتماعی همواره مورد اهتمام بوده و با روی کار آمدن دولت‌های مختلف، هر کدام گفتمان خاصی از عدالت را نمایندگی کرده و همواره با روی کار آمدن دولتی جدید، شاهد تحول گفتمان عدالت در عرصه سیاست‌گذاری‌های دولتی بوده‌ایم (صفری شالی، ۱۳۹۲).

با توجه به آنکه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی مفهوم «عدالت اجتماعی» به عنوان هدفی محوری در حوزه سیاست‌گذاری اجتماعی به طور عام و رفاه و تأمین اجتماعی به طور خاص مدنظر قرار گرفته است، لذا همواره دولت‌ها، به انحاء مختلف به این مفهوم در تدوین قوانین و مقررات رفاهی و تأمین اجتماعی - بویژه در حوزه «بیمه بیکاری» که مدنظر نوشتار حاضر نیز می‌باشد - اهتمام نموده‌اند و «قوانین مرتبط با بیمه بیکاری» - به ویژه قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۶ که مبنای تمامی قوانینی می‌باشد که در حوزه بیکاری در کشور تصویب و اجرایی می‌گردد - نیز از این مهم مستثنا نبوده است.

1. Justice
2. discourses

اساساً، یکی از شاخه‌های اصلی جبران بیکاری، «بیمه بیکاری»^۱ است که مهم‌ترین نوع حمایت‌های قابل‌اعمال در ایام بیکاری، محسوب می‌گردد (اجاقلو و ایازی، ۱۳۹۴: ۳۱). بیمه بیکاری یکی از تسهیلات سازمان تأمین اجتماعی و از جمله چترهای حمایتی بیمه تأمین اجتماعی است (ابراهیمی، ۱۳۸۰: ۱۵۵) که از جمله حمایت‌ها و تعهدات کوتاه مدت سازمان تأمین اجتماعی نسبت به بیمه‌شدگان «بیمه بیکاری» قلمداد می‌گردد که هدف از برقراری این نظام حمایتی این است که با پرداخت مقرری، بخشی از زبان‌های وارده به کارگران که ناشی از بیکاری غیرارادی و ناخواسته آنان است، جبران گردد (جعفری، ۱۳۸۵: ۹۸)؛ از آن رو که بیمه بیکاری، انواع خدمات مالی و بیمه‌ای را تا پیش از یافتن شغل جدید، در اختیار بیکاران قرار می‌دهد و به عنوان یک نوع بیمه تأمین اجتماعی برای رفع مسائل و مشکلات ناشی از بیکاری برقرار شده است (Mojtabavi Naini, 1993) و کارکرد این بیمه، کاهش فشارهای مادی و معنوی یا روحی بر بیکاران تا زمان یافتن موقعیت شغلی بعدی از طریق ارائه مساعدت مالی کوتاه مدت است.

اما پس از گذشت قریب به چهار دهه، بر مبنای دگرگونی در شرایط زندگی بشر ناشی از شیوع اپیدمی کرونا در ایران، شاهد آن بودیم که تغییرات در تلقی‌ای که تاکنون از «بیکاران» در متن قوانین وجود داشت، صورت پذیرفت؛ با به حاشیه رانده شدن تلقی پیشین از «بیکاران»، معنایی که تاکنون از «بیکاران» وجود داشت تغییراتی را در برداشت؛ بدین ترتیب که بر مبنای این طرح مقرر شد بیمه بیکاری سه ماه اسفند ۱۳۹۸ و فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۹ به افراد بیکار شده و کارگران آسیب‌دیده از کرونا پرداخت شود.

مشمولین این طرح یا به تعبیری «بیکاران» از منظر این طرح شامل: کلیه مشمولین قانون تأمین اجتماعی که تابع قانون کار بودند که بدون میل و اراده در دوره زمانی شیوع بیماری کرونا از شغل خود به‌طور موقت تعلیق شده یا شغل خود را موقتاً از دست داده است و آماده به کار باشد و نیز دارای سابقه پرداخت حق بیمه به صورت اجباری در دی‌ماه سال ۱۳۹۸ بوده باشند و دیگر ملاک شش ماه سابقه برای بیمه‌شدگان با قرارداد کار دائم و نیز

دوازده ماه برای بیمه‌شدگان با قرارداد کار موقت، بی‌اثر گردید و چنین تلقی‌ای از بیکاران برجسته‌سازی گردید.

با این وجود، شاهد آن بودیم که علیرغم دگرگونی‌هایی که این طرح در قانون بیمه بیکاری و تأمین اجتماعی در حوزه بیکاری و حمایت‌های مربوطه داشت، اما در عمل، نکته اشتراک این طرح با دیگر قوانینی که در طول چهار دهه پس از پیروزی انقلاب در ایران در حوزه بیمه بیکاری و نیز موضوعات مرتبط با آن به تصویب رسیده و اجرایی گردیده، همچنان این طرح نیز، بیکاران خارج از قانون تأمین اجتماعی و قانون کار را مطمح نظر قرار نداده است؛ بدین ترتیب که در کنار گروهی که مستحق دریافت بیمه بیکاری هستند؛ اما نامشان از فهرست متقاضیان جامانده است، عده‌ای هم وجود دارند که آن‌ها را به عنوان کارگران شاغل در مشاغل غیررسمی می‌شناسیم. از آنجاکه این عده مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی نیستند، از حقوق ناچیز بیمه بیکاری هم بهره‌مند نمی‌شوند. گروهی دیگر هم وجود دارند که به دلیل اینکه کارفرما آن‌ها را بیمه نمی‌کند یا اینکه «خود اشتغال» محسوب نمی‌شوند، خود را به صورت اختیاری بیمه کرده‌اند.

تمام این سه گروه از بیمه بیکاری بهره‌ای نبردند و صرفاً شاهد آن بودیم که برخلاف قانون بیمه بیکاری، بیکار شدگان در دوره کرونا در صورت سابقه پرداخت حق بیمه صرفاً برای یک ماه آن‌هم دی ماه ۱۳۹۸ می‌توانستند متقاضی مقرری بیمه بیکاری شوند. با اعمال این تغییرات، تعداد مقرری بگیران بیمه بیکاری از حدود ۲۲۰ هزار نفر در سال‌های گذشته به بیش از ۹۹۰ هزار نفر در دوره کرونا افزایش یافت و از تعداد ۷ میلیون و ۵۰۰ هزار کارگر بیمه پرداز که بر اساس مقررات، احتمال برخورداری آن‌ها از مقرری بیمه بیکاری وجود داشت، بیش از ۱۳ درصد عملاً به مقرری بگیر بیمه بیکاری تبدیل شدند. به تعبیری اعمال اصلاحات بر قوانین پیشین در قالب طرح بیمه بیکاری ایام کرونا، زمینه‌ساز آن گردید که شاهد آن باشیم که به یک‌باره تقاضا برای دریافت مقرری بیمه بیکاری به صورت تصاعدی افزایش یابد و به یک‌باره تعداد زیادی از افراد برای اخذ مقرری بیمه بیکاری ثبت درخواست کردند تا از حمایت‌های تعریف‌شده در ایام بیکاری بهره‌مند گردند.

به تعبیری، در طول چهار دهه‌ای که از پیروزی انقلاب اسلامی و حاکم شدن گفتمان غالب و مادر «انقلاب اسلامی» در کشور می‌گذرد، در قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۶ و نیز دیگر قوانین و دستورالعمل‌هایی که در حوزه بیکاری به تصویب رسیده است - از جمله طرح بیمه بیکاری ایام کرونا، تلاش گردیده «عدالت اجتماعی» به منصفه ظهور برسد، اما تلقی هر دولت، متناسب با فضای گفتمانی خود از مفهوم عدالت اجتماعی متفاوت بوده و لذا بر مبنای تلقی منحصر به فرد خود، رویه‌ها و دستور کارهای تحقق عدالت اجتماعی مورد تأکید در قوانین بیمه بیکاری در هر برهه زمانی نیز به نسبت در هر دولت یا بهتر بگوییم در هر فضای گفتمانی هژمونیک، متفاوت بوده است؛ عمده‌ترین دلیل این امر ناشی از آن است که اساساً، قوانین، مقررات و تصمیم‌گیری‌ها بر الگوی ادراکی‌ای استوار هستند که گفتمان‌ها را ساخته و پرداخته می‌کنند. گفتمان‌ها ریشه در زبان و متن دارند و شیوه‌ای خاص برای سخن گفتن درباره جهان و فهم آن (یا فهم یکی از وجوه آن) هستند (Phillips & Jorrgensen, 2002: 18).

اما این شیوه سخن گفتن به شکلی خنثی صورت نمی‌گیرد، بلکه نقشی فعال در ایجاد هویت‌ها و روابط اجتماعی و تغییرات آن‌ها ایفا می‌کند. از طرف دیگر، این گفتمان‌ها توسط هویت‌های اجتماعی، روابط اجتماعی و ساختارهای اجتماعی نیز ساخته می‌شوند. هویت مقرری بگیر بیمه بیکاری نیز یکی از این برساخته‌های گفتمانی است که نظام معنایی جایگاه بیکاران در گفتمان‌ها، هویت‌های متفاوتی از این افراد می‌سازد. نظام معنایی هر گفتمان در یک رشته اسناد از جمله قوانین و مقررات، تجلی و توسعه می‌یابد که این قوانین و مقررات خود از گفتمان‌های کلان‌تر دولت‌های کارگزار و به تبع آن از کشمکش‌های گفتمانی میان آن‌ها تبعیت می‌کند. از این رو با توجه به اینکه مفاهیم «بیکار و بیکاری» و «عدالت اجتماعی» در چه حوزه گفتمانی قرار گرفته باشند، معانی و هویت‌های متفاوتی پیدا می‌کنند. همین معنای متفاوت است که در نظام برنامه‌ریزی تبلور پیدا نموده و به نوبه خود بر برقراری عدالت اجتماعی یا تداوم نابرابری اثرگذار خواهد بود.

در همین راستا پژوهش حاضر ضمن مطالعه تطور گفتمانی عدالت اجتماعی حاکم بر قانون بیمه بیکاری و نیز طرح بیمه بیکاری ایام کرونا، در تلاش است به این سؤال اصلی پاسخ دهد که اساساً، در متن قوانین بیمه بیکاری مذکور، چه معنا یا معنایی از عدالت اجتماعی و بیکاری تثبیت و برجسته شده است؟ بر این مبنا، نوشتار حاضر، در تلاش است اقدام به تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر قوانین بیمه بیکاری مذکور نموده تا با شناسایی مدل‌های اصلی هر گفتمان، نشانه‌های مربوطه را شناسایی و در آخر اقدام به مفصل‌بندی نشانه‌ها و مدل‌های گفتمان عدالت اجتماعی مندرج در قوانین بیمه بیکاری و طرح بیمه بیکاری ایام کرونا نماید که اشاره به شیوه‌های خاصی از بیان، عملکرد و فهم درباره عدالت دارند که متناسب با موضوع مقاله حاضر بر قوانین بیمه بیکاری در جمهوری اسلامی ایران حاکمیت داشته‌اند.

۲- پیشینه تجربی و مبانی مفهومی

۲-۱- پیشینه تجربی موضوع

بررسی منابع پژوهشی موجود در کشور حاکی از آن است که پژوهش‌های متعددی در خصوص موضوع بیمه بیکاری نوشته شده؛ همچنین پژوهش‌های گسترده و مختلف با موضوع تحلیل گفتمان مقوله «عدالت» به انجام رسیده است؛ اما به رغم وجود پژوهش‌های مذکور، همچنان فقدان پژوهش‌های کافی بر روی پدیده بیمه بیکاری و عدالت حاکم بر بهره‌مندی از مزایای چنین حمایت بیمه‌ای را شاهد می‌باشیم، چرا که هنوز توصیف و تبیین دقیقی از گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر قوانین بیمه بیکاری، وجود ندارد. از جمله ادبیات تجربی در این خصوص می‌توان به پژوهش جعفر براتی (۱۳۸۹) تحت عنوان «نقش قانون بیمه بیکاری در تحقق عدالت اجتماعی» اشاره نمود که در آن تصریح گردیده که بیکاری را می‌توان مهم‌ترین عامل فقر و شکاف طبقاتی در جامعه دانست که پیامدهای منفی برای شخص بیکار و اجتماع به بار می‌آورد؛ به طوری که از جنبه فردی بیکاری باعث

افزایش خودکشی، انزوای اجتماعی، از خودبیگانگی و... و از جنبه اجتماعی باعث ناامنی، رکود اقتصادی، تحلیل مهارت‌های کارگران و... می‌شود.

از این رو عدالت اجتماعی اقتضا می‌کند که دولت با دخالت خود از آثار نامطلوب آن بر فرد و اجتماع بکاهد؛ چرا که در واقع عدالت اجتماعی به دنبال برابری صرف بین تمام افراد جامعه نیست، بلکه، ایجاد فرصت برابر برای تمام اعضای جامعه و حذف نابرابری‌های ناعادلانه است. راهکار دولت‌ها برای تحقق عدالت اجتماعی نظام رفاه و تأمین اجتماعی است و راهبردهای این نظام در جهت مقابله با بیکاری، «راهکار بیمه‌ای» و «کمک» است. یافته‌های پژوهش مشترک شریف‌زاده، عبدالله زاده و رهبری (۱۳۹۸) با عنوان «آسیب‌شناسی بیمه بیکاری در استان گلستان» حاکی از آن است که به ترتیب چهار عامل «محیط کسب و کار»، «نهادهای مسئول»، «کارفرمایان» و «متقاضیان» بیش‌ترین اهمیت را در افزایش تمایل مقررری بگیران بیمه بیکاری دارند.

با در نظر گرفتن این چهار معیار، مواردی مانند «نوسانات بازار توأم با رکود در بخش تولید و صنعت (نظیر ساختمان) و از دست رفتن فرصت‌های شغلی»، «عدم تعادل بازار کار (تورم نیروی کار در نتیجه پیشی گرفتن عرضه بر تقاضا برای نیروی کار)»، «عدم پرداخت حداقل دستمزد رسمی (شکاف میزان دستمزد واقعی و مقررری بیمه بیکاری)» و «بنیه اقتصادی محدود بنگاه‌های فعال در استان (ظرفیت اشتغال‌زایی پایین آن‌ها)» به عنوان مهم‌ترین علل افزایش مقررری بگیران بیمه بیکاری شناسایی شد. برای ارزیابی دقیق راهکارهای شناسایی شده برای مسئله بیمه بیکاری، چهار معیار «امکان‌پذیری اقتصادی» و سپس، «امکان‌پذیری محیطی»، «امکان‌پذیری اجرایی - اداری» و «مناسبت نهادی (هماهنگی با قوانین و مقررات کلی)» به ترتیب اهمیت مدنظر قرار گرفت. این پژوهش با در نظر گرفتن این چهار معیار، راهکارهای «بازنگری شرایط و سازوکار دریافت مقررری بیمه بیکاری برای پیشگیری از تبانی کارگر و کارفرما»، «جذب سرمایه‌گذاری‌های خارج استان برای توسعه اشتغال صنعتی استان»، «آموزش کارگران در خصوص انضباط کار و وجدان

کاری با همکاری بنگاه‌های اقتصادی» و «تقویت حوزه روابط کار» به عنوان مهم‌ترین راهکارهای مدیریت بهینه بیمه بیکاری پیشنهاد نموده است.

یافته‌های پژوهش مدرسی عالم و داودی (۱۳۹۵) با عنوان «بررسی تطبیقی نظام بیمه بیکاری در ایران و کشورهای منتخب» مبین آن است که در غالب کشورهای توسعه‌یافته برنامه‌های مقرری بیکاری عمدتاً جنبه اجباری و همگانی دارد. تأمین مالی صندوق بیمه بیکاری غالباً به صورت مساوی بین کارگر و کارفرما تقسیم می‌شود و در بسیاری از موارد دولت‌ها برای افزایش مقرری بیکاری یارانه می‌پردازند. به‌طورمعمول، مقرری درصدی از متوسط دستمزد در دوره اشتغال قبل از بیکاری است و برای محاسبه آن به جای احتساب درصد ثابتی از دستمزد بیش‌تر از سیستم طبقات مختلف دستمزدی استفاده می‌گردد. همچنین معمولاً سیستم‌های بیمه بیکاری یا توسط سازمان‌ها و وزارتخانه‌های دولتی و یا توسط نهادهایی که مدیران آن‌ها نماینده فرد بیمه‌شده، کارفرمایان و دولت است، اداره می‌شوند.

در ایران اما اولین قانون بیمه بیکاری از سال ۱۳۶۹ تدوین و اجرا شده است و صندوق بیمه بیکاری در ایران حدود ۵/۷ درصد از بیکاران را تحت پوشش قرار می‌دهد و مشکلات پیشی گرفتن مصارف از منابع در صندوق بیمه بیکاری وجود دارد و تأمین مالی صندوق بیمه بیکاری در ایران بر عهده کارفرما می‌باشد؛ بنابراین، اصلاح قانون بیمه بیکاری باهدف پوشش فراگیر و با حفظ انگیزه کار با توجه به چرخه‌های کسب‌وکار و نیز آموزش به افراد بیکار متناسب با نیازهای بازار جهت توانمندسازی نیروی کار برای احراز مشاغل، می‌تواند اتفاق مثبتی در جهت کاهش فقر و ایجاد عدالت در کشور محسوب شود.

یافته‌های پژوهش صفری شالی (۱۳۹۲) با عنوان «بررسی گفتمان عدالت اجتماعی در دولت‌های بعد از انقلاب اسلامی ایران» حاکی از آن است که در ترسیم عدالت اجتماعی، نه نسخه دست‌چپی‌ها (یعنی برابری در فرصت‌ها و برابر سازی نتایج) و نه نسخه دست‌راستی‌ها (یعنی فقط برابر سازی فرصت‌ها) نسخه کاملی است؛ بلکه نیاز به یک دیدگاه ترکیبی است که در آن علاوه بر برابری در فرصت‌ها (به عنوان اصل برابری) و توجه

به شایستگی و استحقاق‌ها (به عنوان اصل نابرابری مثبت) به نظام‌های باز توزیعی به افشار و گروه‌های آسیب‌پذیر (به عنوان چتر حمایتی) توجه شده است. یافته‌های پژوهش ست برکوویتز^۱ و سانجی باسو^۲ (۲۰۲۱) با عنوان «بیمه بیکاری، نیازهای اجتماعی مرتبط با سلامت، دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی و سلامت روان در طول همه‌گیری کووید-۱۹» می‌بین آن است، بیش از ۳۰ میلیون شغل در طول بیماری همه‌گیر کرونا و ویروس ۲۰۱۹ از بین رفته است. بیمه بیکاری با قانون «کمک، امداد و امنیت اقتصادی» به طور موقت گسترش یافت، اما اصلاحات بیشتر در حال بحث است. مقررات کلیدی این قانون، اضافه کردن ۶۰۰ دلار پرداخت فدرال هفتگی به پرداخت‌های ایالتی (جبران بیکاری همه‌گیر فدرال)، مدت زمان بیشتر سود (جبران بیکاری اضطراری همه‌گیر) و افزایش شایستگی برای حداقل دستمزد، مشاغل آزاد، قراردادی و کارگران بزرگ (بیکاری همه‌گیر) است.

حمایت بیمه بیکاری بدین ترتیب ممکن است اثرات کوتاه مدت سلامتی را از طریق حداقل سه مسیر داشته باشد، زیرا درآمد می‌تواند نیازهای اجتماعی مرتبط با سلامت (مانند غذا و مسکن) را تأمین کند، هزینه‌های دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی را پوشش دهد (به عنوان مثال: حق بیمه، پرداخت مشترک، حمل و نقل) و کاهش استرس، در نتیجه بهبود سلامت روان را در پی داشته باشد. بر این اساس، یافته اصلی این مطالعه آن است که بررسی‌ها نشان می‌دهد که در میان کسانی که دچار اختلال در درآمد ناشی از همه‌گیری هستند، زندگی در خانه‌ای که از مزایای بیمه بیکاری برخوردار است با نیازهای اجتماعی کمتر مرتبط با سلامت، دسترسی بهتر به مراقبت‌های بهداشتی و سلامت روانی بهتر همراه خواهد بود.

یافته‌های مقاله مشترکی از مارک استروم کریستوفرسون^۳ و میشل سوار^۴ (۲۰۱۸) با عنوان «شرایط بازپرداخت مزایا در طرح‌های بیمه بیکاری» نشان می‌دهد که داشتن سابقه

-
1. Seth Berkowitz
 2. Sanjay Basu
 3. Mark Strom Christopherson
 4. Michelle Rider

استخدامی، بخشی از «شرایط استخدامی» واجد شرایط بودن برای بیمه بیکاری در اکثر کشورهای غربی است. در یک مدل تطبیقی، مقاله در تلاش است که نشان دهد که چگونه الزامات اشتغال، اثر مجدد را تقویت می‌کند و در نتیجه، تعادل بین بیمه و مشوق‌ها را در طراحی طرح بیمه بهینه تغییر می‌دهد. استقرار الزامات استخدامی برای واجد شرایط بودن مزایا ممکن است هم برای سطوح مزایای بالاتر و هم برای مدت طولانی‌تر امکان‌پذیر باشد و در عین حال عملکرد بازار کار بهبود می‌یابد. هنگامی که نیاز به بیمه به دلیل افزایش ریسک بالاتر افزایش می‌یابد، شرایط اشتغال کم‌تر ملایم می‌شود و هنگامی که محیط خطرناک‌تر می‌شود، متفاوت و متضاد می‌شود.

تأمل بر نمونه‌هایی از پیشینه تجربی که ذکر آن رفت، ما را به این نکته رهنمون می‌کند علی‌رغم آنکه پژوهش‌های بسیاری به موضوعاتی چون تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی، نظام‌های تأمین اجتماعی، بیمه‌های اجتماعی، بیمه بیکاری و غیره پرداخته‌اند، اما تاکنون هیچ مطالعه‌ای، تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در قوانین بیمه بیکاری را مبنای مطالعه قرار نداده است؛ این در حالی است که اگر به ارزش‌ها و معانی‌ای که تحلیل‌گران و کنشگران به موقعیت‌ها می‌دهند، توجه نشود، تحلیل و تبیین سیاست‌های اجتماعی و ارزیابی نتایج آن - به خصوص در حوزه رفاه اجتماعی - به سختی میسر است. هرچند، توجه و علاقه روزافزون به تحلیل فرهنگی مقوله رفاه ناشی از «چرخش فرهنگی»، حوزه مطالعاتی وسیعی است که در سال‌های اخیر در علوم اجتماعی رخ داده است؛ اما با این وجود، اغلب تحقیقات موجود در خصوص «عدالت اجتماعی» و «بیمه بیکاری» به مقولاتی چون، توزیع درآمدها، شرایط برخورداری از فرصت‌ها و منابع (مانند بیمه بیکاری و آموزش و...) با روش‌های کمی پرداخته‌اند و این چرخش فرهنگی در حوزه بسیار مهم «رفاه اجتماعی» یعنی «بیکاری» هنوز حتی شروع نشده است.

از این رو تحلیل گفتمان مقوله مهمی همچون «عدالت اجتماعی» در یکی از مهم‌ترین قوانین حوزه رفاه و تأمین اجتماعی، پرتوی جدید بر این حوزه مهم از تأمین اجتماعی نمایان خواهد نمود که بی‌شک در سایه این رویکرد، فهم و تفسیر بسیاری از تحقیقات

کمی در این راستا نیز امکان پذیرتر خواهد شد. از سویی دیگر با توجه به عمده ترین هدفی که نوشتار حاضر پیگیری می نماید که آن «تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در قوانین و مقررات بیمه بیکاری» می باشد، می توان گفت، پرداختن به موضوع پژوهش، از این ابعاد و جنبه ها، از جمله نوآوری های پژوهش پیش رو، قلمداد می گردد و صرفاً تنها پژوهشی که در گام نخست، قرابت بسیاری با مقاله حاضر در آن به چشم می خورد، پژوهش جعفر براتی است.

اما با تدقیق در یافته های این پژوهش در خواهیم یافت که تلقی از عدالت اجتماعی در این نوشتار، متمرکز بر حوزه رفاه اجتماعی و شاخص های مربوطه بوده و لذا بررسی پیامدهای بهره مندی از حمایت های بیمه بیکاری در افراد بیکار را مطرح نظر قرار داده و در پی آن بوده که دریابد، پرداخت مستمری بیمه بیکاری از سوی دولت، در عمل به چه میزان در مدیریت پیامدهای منفی پدیده بیکاری در جامعه مؤثر بوده است و در کاهش میزان آسیب های اجتماعی (فقر، خودکشی، شکاف طبقاتی، بیکاری و...) دخیل بوده است و در این راستا، راهکارهایی نیز به منظور کارا تر نمودن اثرات بیمه بیکاری و نیز تحقق رفاه اجتماعی ارائه نموده است. بر این مبنا باید اذعان نمودن که تاکنون پژوهشی به بررسی قوانین بیمه بیکاری آن هم از منظر رویکرد گفتمانی عدالت اجتماعی حاکم بر این قوانین، نپرداخته است.

۲-۲- چارچوب مفهومی

بنا بر اصول حاکم بر پژوهش های کیفی، محقق به مرور نظریه های مرتبط با موضوع پژوهش می پردازد که مراد از آن، نه ایجاد ساختار بلکه صرفاً ایجاد حساسیت نظری در ذهن محقق است؛ بر این مبنا در ادامه لازم است به تشریح و تبیین نظریه های مرتبط با موضوع در دو حوزه «عدالت اجتماعی» و «تحلیل گفتمان» پرداخته شود.

نظریه های موجود در حوزه عدالت اجتماعی را می توان در قالب سه گروه دسته بندی نمود که گروه اول، اشاره به نظریه های کلاسیک عدالت اجتماعی داشته و مشتمل بر

دیدگاه‌های نظری سقراط و به‌طور مشخص افلاطون و ارسطو است که مورد توجه بسیاری از فیلسوفان قرار گرفته بود. اندیشمندان کلاسیک - به ویژه ارسطو - با تلقی از «عدالت» به‌مثابه یک اصل اخلاقی، بین عدالت کمی (یکسانی در تعداد یا اندازه) و برابری نسبی (توازن و یکنواختی نرخ‌ها) به تمایز قائل بودند و در یک تقسیم‌بندی از عدالت، هشت قسم را برمی‌شمردند که عبارت بودند از: (۱) عدالت عام و خاص، (۲) توزیعی و اصلاحی، (۳) مطلق و نسبی و (۴) طبیعی و قانونی.

از میان این هشت گونه مذکور، اندیشمندان کلاسیک، عدالت توزیعی را مهم‌تر از دیگر گونه‌ها عنوان می‌نمودند چرا که بر این باور بودند که عدالت نه در «برابری» بلکه در تناسب معنا می‌یابد و اینکه هر کس بر اساس شایستگی و لیاقت و دانایی از حقوق و امتیازات جامعه برخوردار گردد (فیتز پتریک^۱، ۱۳۸۵: ۵۱).

گروه دوم، نظریه‌های مدرن عدالت اجتماعی را شامل می‌شود که این نظریات را می‌توان به‌طور کلی در دو سنت متفاوت هابزی و کانتی مورد بررسی قرار داد. بر مبنای سنت هابزی، عدالت مبتنی بر قرارداد و توافق بین افراد برای برقراری امنیت و از بین بردن ناامنی می‌باشد. عدالت، قانون، آزادی، اخلاق و.. در وضعیت ماقبل قرارداد نمی‌تواند وجود داشته باشد و این مفاهیم در وضع ماقبل قرارداد و وضع طبیعی معنایی ندارند؛ لذا می‌توان گفت، عدالت رعایت قراردادهای و اطاعت از قوانین دولت است؛ بنابراین در وضعی که در آن دولت، قرارداد و قانون بنا نشود، عدالت هم نخواهد بود (هابز^۲، ۱۳۸۰: ۳۱۵).

اما، به اعتقاد صاحب‌نظران سنت کانتی از قبیل روسو، کانت، هگل و مارکس، تأمین منافع شخصی و ارضای امیال غریزی خیلی پست‌تر و پایین‌تر از آن است که بتواند عدالت، فضیلت و آزادی را به وجود آورد و منافع شخصی و امیال غریزی منشأ و مظهر اسارت و بردگی است و نمی‌توان موجب اعمال آزاد و عقلانیتی چون عدالت، آزادی و اخلاق را فراهم سازد؛ لذا نمی‌توان با تعقیب منافع فردی و ارضای امیال غریزی به عدالت و آزادی

1. Fitz Petrik
2. Hobbs

رسید. اعمالی که ناشی از امیال طبیعی و غریزی انسان‌اند، اساساً اعمال و رفتارهای آزاد نیستند که آزادی عدالت و فضیلت از آنها سرچشمه بگیرد؛ صرفاً عمل و رفتارهای عقلانی و مبتنی بر قوانین جهان‌شمول و بشری می‌توان به اخلاق و عدالت دست پیدا کرد (بشیریه، ۱۳۸۳: ۱۲۹-۱۳۰).

و در آخر گروه سوم، مشتمل بر *نظریه‌های عدالت توزیعی* است. این نظریات در چهار دسته کلی قابل طرح می‌باشند:

۱- *نظریه فایده گرایی*: از مهم‌ترین فایده‌گرایان جرمی بنتام است. او در اندیشه‌اش اصل فایده را اصلی تعریف می‌کند که به دولت امر می‌کند تا فایده را بیشینه کند و از این اصل این‌گونه دفاع می‌کند که راهی است برای آنکه قانون‌گذاری بر مبنای درست و عقلانی انجام گیرد. اصل فایده می‌گوید: عدالت باید خوشبختی اعضای جامعه و دولت را بیشینه کند و این نشان‌دهنده آن چیزی است که فایده‌گرایی کلاسیک خوانده می‌شود. به‌طور کلی بنتام و دیگر فایده‌گرایان از جمله جیمز میل و جان استوارت میل عدالت را با معیار کمی از جمله بیشترین لذت برای بیشترین افراد تعریف می‌کنند (جونز^۱، ۱۳۷۹: ۳۳۹-۳۴۰).

۲- *نظریه اختیار عدالت توزیعی (اختیارگرایی)*: اندکی پس از انتشار کتاب رالز، رابرت نازیک کتاب *آنارشی، دولت و اتوپیا* را منتشر کرد که از برخی جهات پاسخی اختیارگرایانه به نظریه عدالت بود. نازیک با توجه به اینکه رالز بر طرفه‌ایش در وضع اصلی درک و فهمی اختیارگرایانه از عدالت را مدنظر قرار دهند، انواع مختلفی از استدلال‌ها را در دفاع از نظریه بسیار محافظه‌کارانه خود عرضه می‌کند. اگرچه او در بخش اول کتابش برای توضیح و توجیه فرمانروایی دولت به اندیشه‌های قرارداد اجتماعی توسل می‌جوید شاید حتی از اندیشه‌های هابز و لاک تقیید می‌کند، نظریه خود را «نظریه استحقاقی» می‌نامد (فورست^۲ و همکاران، ۱۳۸۰: ۲۷۸).

1. Jones
2. Forest

۳- *نظریه مساوات طلبانه عدالت اجتماعی*: یکی از نخستین پرسش‌هایی که فرد مساوات طلب باید به آن پاسخ دهد، این است که برابری در چه چیزهایی است یا برابری در چیست؟ در نظریه مساوات طلبانه مدرن دو نوع پاسخ مشخص به این پرسش وجود دارد: برابری رفاه و برابری منابع و امکانات. بسیاری از مساوات طلبان، از جمله رونالد دورکین به دفاع از «مساوات طلبی امکاناتی» پرداخته، متذکر شده‌اند که دولت باید نه رفاه بلکه امکانات را برابر کند. از دیدگاه دروکین مسئله توزیع «برابر» امکانات و منابع به نحوی که واقعاً منصفانه باشد، مسئله جالب و دشواری است. آنچه دورکین می‌خواهد به دفاع از آن برخیزد، نحوه‌ای از توزیع منابع و امکانات است که در عین این که منجر به این نمی‌شود که همگان دقیقاً همان مقدار از منابع و امکانات را دریافت کنند، آن‌ها را از سهم خویش راضی نگه می‌دارد و توان این را به شخص می‌دهد که با مسئولیت خود ببیند با این مقدار و سهمی که دریافت داشته است، چگونه رفاهش را تأمین می‌کند (Arneson, 1989: 77-79).

۴- *نظریه قرارداد گرایی عدالت توزیعی*: این نظریه به دو صورت در فلسفه غرب جلوه کرده است؛ اول عدالت به معنای کسب منافع بر اساس توافق و قرارداد که در آن انگیزه عمل عادلانه، تأمین منفعت درازمدت فرد است؛ دوم، عدالت به منزله بی‌طرفی. عدالت به منزله بی‌طرفی بدین معنا می‌باشد که عدالت باید محتوای توافقی باشد که به وسیله افراد عاقل، تحت شرایطی که به آنها اجازه ندهد، تفاوت‌های فردی که آنها را از هم متمایز می‌کند به عنوان یک مزیت به آن نگریسته شود. زمینه مشترک این دو نظریه این است که نخست، آن‌ها در این ایده با هم اشتراک دارند که پرسش از عدالت هنگامی به وجود می‌آید که تضاد منافع بین دو گروه از مردم وجود داشته باشد و ثانیاً، عدالت آن چیزی است که به طور کلی همه می‌توانند طی یک توافق عادلانه به آن نائل شوند. اما تفاوت‌هایی که این دو نظریه با هم دارند، مطابق رویکرد نخست، قرارداد اجازه انعکاس این حقیقت را می‌دهد که بعضی از مردم ممکن است دارای توانایی‌هایی باشند که دیگران فاقد آن هستند؛ زیرا این گروه معتقدند انگیزه رفتار عادلانه، علاقه به منافع خود هست. از این رو قرارداد باید انعکاس دهنده تفاوت‌های فردی میان افراد جامعه باشد. اما رویکرد

دوم محدود به لزوم اینکه هر کس باید مزایای خود را در قرارداد بیابد تا عادلانه باشد، نمی‌شود (Barry, 1989: 7).

با تأمل و تدقیق در رویکردهای نظری متعددی که در خصوص مقوله «عدالت اجتماعی» وجود دارد، این مهم ادراک گردید که علی‌رغم نظریه‌ها و دسته‌بندی‌های مختلف و متفاوتی که از مقوله عدالت اجتماعی صورت گرفته، اما برخی از مفاهیم در این خصوص، توجه بیشتر اندیشمندان و نظریه‌پردازان را به خود مشغول کرده است و تا حدودی اتفاق نظر اندیشمندان را به دست آورده است و اکثر نظریه‌پردازان آن مفاهیم را مبنایی برای پژوهش پیرامون عدالت اجتماعی قلمداد می‌نمایند که از جمله این مفاهیم می‌توان به مواردی چون، عدالت در دسترسی برابر به منابع و عدالت در دسترسی برابر به فرصت‌ها و همچنین در نظر گرفتن استحقاق‌ها در توزیع منابع، امکانات و پاداش‌ها و.. اشاره نمود.

در راستای مفاهیم و تعابیر مذکور از عدالت اجتماعی، روش‌های متعددی نیز برای اجرای عدالت مطرح است که عمدتاً به نظر می‌رسد این روش‌ها، با ملاحظه دایره عدالت، نیازهای گوناگون ما در عرصه اجرایی را پاسخ نمی‌دهد؛ لذا اگر تنیدگی ابعاد و زوایای عدالت را در نظر داشته باشیم، بی‌شک بایست از روش‌های ترکیبی (کمی و کیفی) برای تبیین و تحقق عدالت اجتماعی استفاده نماییم و به شاخص‌هایی مانند نیاز، برابری و انصاف به صورت توأمان توجه داشته باشیم. علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اما، با توجه به رسالت مقاله حاضر که به گفتمان حاکم بر عدالت اجتماعی می‌پردازد، باید خاطر نشان ساخت که در مجموع تجزیه و تحلیل جایگاه گفتمان عدالت در چارچوب آن رویکرد نظری امکان‌پذیر است که نقش تعیین‌کننده و مستقل از ساختارهای انگاره‌ای داشته و همچنین، نظام معانی را مورد تأکید قرار دهد؛ لذا در این مقاله، از میان نظریه‌های گفتمانی مختلف (از جمله فوکو^۱، لاکلاو^۲، موفه^۱، فرکلاف^۲ و..)، نظریه تحلیل گفتمان

1. Foucault
2. Locklaw

لاکلاو و موفه که در سایه به کارگیری مفاهیمی چون «مفصل‌بندی» از قابلیت فوق‌العاده در تبیین پدیده‌های سیاسی و اجتماعی برخوردار است، به عنوان مبانی نظری این نوشتار، انتخاب می‌گردد.

در رویکرد لاکلاو و موفه، «گفتمان» جایگزین مفهوم «ایدئولوژی» شده و به تبع این امر در این رویکرد نظری باور بر این است که گفتمان پیش از هر چیز وجود دارد و شناخت و کنش انسان را معنا می‌بخشد و انسان، تنها از طریق گفتمان قادر است جهان را درک و فهم نماید و همه چیز ماهیتی گفتمانی دارد یا به تعبیری نوعی سازه گفتمانی است؛ بر این اساس، کنش‌ها تنها به منزله جزئی از یک نظام معنایی گسترده (گفتمان)، قابل درک و فهم می‌باشند و معنای اجتماعی گفتارها، کنش‌ها و نهادها، همگی در ارتباط با بستر و بافت کلی‌ای که بخشی از آن هستند، درک می‌شوند.

بر این مبنا در خصوص موضوع این پژوهش، بی‌شک اتخاذ و کاربست رویکرد گفتمانی به موارد خرد و کلان گفتمان عدالت در بین قوانین بیمه بیکاری پس از انقلاب به ما کمک می‌کند تا شرایط گفتمانی حاکم بر مفصل‌بندی گفتمان خاص درک شود. در رویکرد گفتمانی حاکم بر این پژوهش، دال شناور «عدالت اجتماعی» در ترسیم فضای گفتمانی حاکم بر قوانین بیمه بیکاری جای خواهد گرفت و پیرامون مضامین عدالت اجتماعی در این قوانین، با توجه به مطالعه و تدقیق در متن قوانین مربوطه، می‌توان «مدلول‌های اصلی» (نشانه‌های مرکزی) و دیگر نشانه‌های زیرمجموعه آنها را مشخص کرد.

۳- روش‌شناسی

۳-۱- نوع و روش پژوهش

مقاله حاضر، در چارچوب مطالعات روش کیفی، متن محور و مبتنی بر روش استقراء است؛ بدین ترتیب که از منظر هدف، مطالعه‌ای بنیادی - کاربردی، از منظر روش گردآوری

-
1. Mofe
 2. Fairclough

داده‌ها، پژوهشی اسنادی (با مراجعه به متن قوانین و دستورالعمل‌ها در حوزه بیمه بیکاری منحصرأ قانون بیمه بیکاری و طرح بیمه بیکاری ایام کرونا)، از منظر ماهیت داده‌ها، پژوهشی کیفی و از منظر زمان گردآوری داده‌ها، پژوهشی مبتنی بر زمان گذشته و حال می‌باشد که در آن، با کاربست روش «تحلیل گفتمان»^۱ که به‌طور بالقوه یکی از مهم‌ترین تکنیک‌های پژوهشی در علوم اجتماعی است و از لحاظ روش در زمره تحلیل‌های کیفی قرار می‌گیرد که تلاش گردیده مسئله اصلی پژوهش مورد واکاوی قرار گیرد.

لازم به ذکر است، از میان نظریات و شیوه‌های تحلیل گفتمانی متعددی که از سوی اندیشمندان این حوزه (از قبیل فوکو، فرکلاف و...) ارائه گردیده است، روش تحلیل گفتمان «ارنستو لاکلاو» و «شتال موفه» که مبتنی بر نظریه گفتمانی لاکلاو و موفه بوده و تأکید خود را بر چگونگی شکل‌گیری هویت‌ها و سوژه‌های سیاسی و مفاهیم و معانی سیاسی و اجتماعی می‌گذارد (صادقی فسائی و روزخوش، ۱۳۹۲: ۲۳) و مبتنی بر مفاهیمی کلیدی چون دال^۲ و مدلول^۳، دال مرکزی^۴، دال شناور^۵، دال خالی^۶، عنصر^۷، وقته^۸، حوزه گفتمان‌گونگی^۹، بی‌قراری^{۱۰}، ساختارشکنی^{۱۱}، غیریت‌سازی^{۱۲}، برجسته‌سازی^{۱۳} و حاشیه‌رانی^{۱۴}، هژمونی^{۱۵} و تثبیت معنا^{۱۶} می‌باشد، مبنای انجام مطالعه حاضر قرار گرفته است.

-
1. discourse analysis
 2. Signifier
 3. Signified
 4. nodal point
 5. floating signifiers
 6. Empty sign
 7. element
 8. moment
 9. field of discursivity
 10. Restlessness
 11. De Construction
 12. Otherness
 13. Highlighting
 14. Marginalization
 15. Hegemony
 16. Consolidation of meaning

شایان ذکر است، در این روش تحلیل - که روشی غیر مداخله‌گر و غیر واکنشی است از آن جهت که متون مورد مطالعه و تحلیل، پیش‌تر ثبت و ضبط شده‌اند، پژوهشگر در جهت‌دهی و نحوه تدوین آن دخالتی ندارد- گفتمان‌های مسلط دارای یک دال مرکزی بوده و دال‌ها و نشانه‌ها در شاکله‌ای به نام مفصل‌بندی، واجد ساختار و هویت شده‌اند. در این شرایط، رابطه از پیش تعیین شده و مشخص میان دال‌ها و مدلول‌ها وجود ندارد و دال‌ها یا نشانه‌ها دارای خصلتی شناور و سیال هستند.

بنا بر آنچه گفته شد، در این مقاله با استفاده از دال شناور «عدالت اجتماعی در قوانین بیمه بیکاری» نظم گفتمانی گفتمان عدالت اجتماعی را مستند و با بررسی متون «قانون بیمه بیکاری» و «طرح بیمه بیکاری ایام کرونا» تلاش خواهد شد، گفتمان‌های رقابت‌کننده بر سر تعریف معنی این نشانه، شناسایی و در هر گفتمان، نشانه‌های اصلی، مدلول سازگار با هر نشانه، دال خالی و مطالبات شکل گرفته بر اساس آن و شیوه‌های تثبیت معنی و ساختار شکنی از دال مرکزی گفتمان رقیب تعیین شود. به این ترتیب، پس از شناسایی منازعات گفتمانی گفتمان‌های رقیب بر سر تعریف دال شناور مشخص شده و مقایسه مفصل‌بندی گفتمانی هر یک از این دو با نظریه‌های مطرح در حوزه عدالت اجتماعی، پی خواهیم برد که هر یک از گفتمان‌ها کدام یک از نظریه‌های مطرح در حوزه عدالت اجتماعی را بازتولید و راهکارهای آن را به کار گرفته‌اند.

اعتباریابی فعالیتی است برای تصدیق یافته‌هایی که توسط پژوهشگر و مشارکت‌کنندگان و یا متن مورد بررسی توصیف می‌شود (کرسول^۱، ۱۳۹۴: ۲۵۳). در خصوص اعتبار و پایایی این روش نیز می‌باید خاطر نشان ساخت که اساساً، اعتبار و پایایی در روش تحلیل گفتمان، منحصر به فرد می‌باشد؛ بدین ترتیب که اعتبار در این روش پژوهشی، بر کیفیت بیان مفاهیم و مقوله‌ها و نیز استدلال تکیه دارد و برای سنجش اعتبار از دو شاخص نظم و انسجام دقیق و ارزیابی مفید بودن آن در تحلیل استفاده می‌شود. از سوی دیگر، مقوله‌بندی‌های یک تحقیق که با روش تحلیل گفتمان انجام می‌شوند، هنگامی

دارای اعتبار است که بتوانند در کنار چارچوب نظری و تحلیل تحقیق که در پی فراهم کردن تبیین جدید است، قرار بگیرند تا هدف‌های اصلی تحقیق محقق شوند (مهدی زاده، ۱۳۸۳: ۲۲)؛ بنابراین، انسجام نظری و عملی، به معنای انجام دقیق روش طبق فرایندی که تعیین شده است و نیز پذیرش عرفی از نتایج به دست آمده، می‌توانند ملاک مناسبی برای پذیرش تحلیل و اعتبار آن به شمار آید (بشیر و حاتمی، ۱۳۹۳: ۶۷).

یکی از معیارهایی که استفان لارسن^۱ برای سنجش اعتبار تحلیل کیفی قائل است، معیار گفتمان^۲ می‌باشد که معنایش این است که نتایج یک مطالعه باید توسط اجتماع علمی مورد مذاقه قرار گیرد که دریابیم، آیا استدلال‌های به کاررفته با دیگر استدلال‌ها و تفاسیر هم‌ساز است؟ معیار دیگر، ارزش بحث^۳ است که معنایش این است چگونه خواننده را نسبت به داستان و ظرفیت متن متقاعد نماییم (صفری شالی، ۱۳۹۲: ۱۶۶)

درباره پایایی تحقیق نیز شایان ذکر است، به جای تأکید بر پایایی که در تحقیقات کمی رایج است، مفهوم «قابلیت اعتماد» کاربرد دارد؛ بر این مبنا در این نوشتار، قابلیت اعتماد بر اساس رفت و برگشت‌های مداومی که با هدف «بازیابی مسیر کسب اطلاعات» انجام گرفته است به دست آمد. تحلیل گفتمان یک کار ذهنی نسبی گرا نیست که بتوان همه چیز را وارد آن نمود. در این تحلیل نیز، سعی شده است قابلیت اعتماد تحلیل گفتمان بر اساس معیارهای فوق به ویژه استدلال منطقی، انسجام و متقاعدسازی تأمین شود. در واقع اعتبار و پایایی تحلیل گفتمان به کیفیت قدرت نطق و بیان وابسته است.

۳-۲- جامعه هدف و تعیین نمونه معرف و شیوه انتخاب نمونه تحقیق

در نوشتار حاضر، داده‌های متنی قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۶ و طرح بیمه بیکاری ایام کرونا مصوب ۱۳۹۸، به عنوان جامعه هدف پژوهش، مبنای بررسی و تحلیل قرار گرفته است. متناظر با جامعه هدف مذکور، حجم نمونه گروه‌های هدف، دربرگیرنده متون

1. Staffan Larsson
2. Discourse criterion
3. Heuristic value

مذکور می‌باشد. در خصوص روش نمونه‌گیری این تحقیق نیز باید خاطر نشان ساخت که از نوع نمونه‌گیری «نظری» است. از آنجا که در روش تحلیل گفتمان هیچ شیوه معین و مشخصی برای گردآوری داده‌ها وجود ندارد و در این روش به هیچ‌عنوان گردآوری داده‌ها محدود نیست و تلاش می‌گردد به منظور تحلیل گفتمان متون، هم به متن و هم به فرامتن (وضعیت اجتماعی - سیاسی، اقتصادی و.. حاکم بر زمان تدوین و یا تصویب آن متن) توجه شود و بر اساس معیارهای گفتمانی حاکم در هر برهه زمانی، استخراج اطلاعات از متون موردنظر صورت پذیرد و ملاک پایان یافتن نمونه‌گیری در مقاله حاضر «اشباع نظری» مقولات است.

۴- یافته‌ها

۴-۱- ترسیم فضای گفتمانی حاکم بر قوانین بیمه بیکاری

الف) ترسیم فضای گفتمانی حاکم بر قانون بیمه بیکاری: قانون بیمه بیکاری به عنوان اولین قانون مصوب و انحصاری در حوزه بیمه بیکاری، در دوران تسلط گفتمانی «گفتمان سازندگی» بر عرصه سیاسی - اجتماعی جامعه ایران که گفتمان هژمونیک پنجمین و ششمین دولت در جمهوری اسلامی ایران (بازه زمانی سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶) به ریاست جمهوری هاشمی رفسنجانی می‌باشد، تدوین، تصویب و لازم‌الاجرا گردید.

نگاهی تاریخی به این برهه زمانی گویای آن است که گفتمان سازندگی هم‌زمان با پایان جنگ هشت‌ساله ایران و عراق و شروع دوران سازندگی و به تبع تسلط گفتمانی «گفتمان سازندگی»، مطرح گردید. به‌طور کلی، در سال ۱۳۶۸ در فضای سیاسی - اجتماعی جامعه ایران، شاهد شکل‌گیری رقابت بین دو گروه از نیروهای سیاسی بودیم که در ذیل احزاب و گروه‌های بنیادگرا قرار می‌گرفتند: یعنی راست و چپ سنتی. ر

است سنتی به‌طور کلی هوادار مالکیت خصوصی، عدم دخالت گسترده دولت در اقتصاد، و عدم کنترل تجارت داخلی و خارجی بود؛ ولی چپ سنتی که به خط امام شهرت داشت از نوعی اقتصاد اسلامی، اصلاحات ارضی، قسط و عدالت، مداخله دولت در

اقتصاد، وضع قانون کار، ملی کردن تجارت خارجی، منع ثروت‌اندوزی و غیره حمایت می‌کرد؛ لذا در این سال با تسلط گرایش اول، اتخاذ سیاست‌های سرمایه‌دارانه، خصوصی‌سازی و تعدیل اقتصادی مسیر انقلاب را به راست سوق داد و گرایش روحانی بازاری بر گرایش خرده بورژوازی رادیکال غلبه یافت (بشیریه، ۱۳۸۱: ۸۲).

راست میانه از سال‌های ۱۳۶۸-۷۶ با تغییرات اجتماعی و سیاسی در عرصه کشور گفتمان جدیدی مبنی بر سازندگی، رفاه و توسعه اقتصادی را هدف اصلی اقتصاد دانسته و به شدت از توسعه به ویژه توسعه اقتصادی طرفداری کرده و آن را پیش شرط سایر امور نوسازی قلمداد می‌نمود و بر این باور بود، در سایه توسعه اقتصادی امکان استقلال و عدالت وجود دارد (مرتجی، ۱۳۷۸). در واقع مهم‌ترین وجه فعالیت‌های دوره سازندگی را مباحث اقتصادی تشکیل می‌داد که سبب غیریت‌سازی این گفتمان نسبت به گفتمان‌های رقیب گردید.

در گفتمان سازندگی مفصل‌بندی گفتمان انقلاب که با محور سیاست آرمان‌گرایانه شکل گرفته بود تغییر کرد و حول دال مرکزی توسعه اقتصادی برجسته‌سازی گردید و به تبع آن گفتمان سازندگی چون دال معنابخش در آن توسعه اقتصادی بود، نظم معنایی آن برای معنا دادن به سایر دال‌ها بر مقوله اقتصادی تأکید داشت (حسین زاده، ۱۳۸۶: ۱۷۵-۱۷۴). بر این مبنای هاشمی رفسنجانی در دوران تصدی‌اش بر ریاست دولت سازندگی از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۶ مسئله نوسازی و تعدیل اقتصادی را در رأس برنامه‌های خود قرار داد (عظیمی دولت‌آبادی، ۱۳۸۷: ۱۷۵).

پس از یک دهه تحمل سختی‌ها، کاهش سرمایه ملی، تحریم اقتصادی و برخی الزامات بین‌المللی مبنی بر اصلاح ساختار اقتصادی کشور، از جمله عوامل طرح گفتمان «سازندگی» و آغاز توسعه اقتصادی بر اساس اقتصاد آزاد در قوه مجریه بود (اخوان کاظمی، ۱۳۸۸: ۲۰۹-۱۱۰). بر این اساس، گفتمان مبنی بر سازندگی، که رفاه و توسعه اقتصادی را هدف اصلی اقتصاد دانسته و به شدت از توسعه به ویژه توسعه اقتصادی طرفداری نمود و آن را پیش شرط سایر امور نوسازی قلمداد کرد، با باور به این که در سایه

توسعه اقتصادی امکان استقلال و عدالت وجود دارد (مرتجی، ۱۳۷۸)، در برهه زمانی مذکور، روی کار آمد. در طول دوره زعامت این دولت بر فضای سیاسی - اجتماعی ایران، سیاست تعدیل به عنوان محور برنامه‌های دولت سازندگی مطرح بود. تجربه سیاست تعدیل در بسیاری از کشورها از جمله ایران نشان‌دهنده آن بوده است که اجرای این برنامه‌ها در مراحل اولیه و یا لاقط در کوتاه مدت و تا زمان اعاده مجدد رشد و رونق اقتصادی، پیامدهای وخیم اجتماعی از جمله بیکاری و فقر فزاینده را به دنبال داشته است، به طوری که آمارهای مربوط به نرخ بیکاری در کشور در برهه زمانی دولت سازندگی، حکایت از افزایش نرخ بیکاری ۱۴/۲ داشت. شایان ذکر است، در این فضای گفتمانی، قوانینی (چه مستقیم و چه غیرمستقیم) در حوزه بیمه بیکاری تصویب و لازم اجرا گردید که از آن جمله می‌توان به مواردی چون: قانون بیمه بیکاری، قانون کار، قانون برنامه اول و دوم توسعه و.. اشاره نمود که از این میان، تحلیل گفتمان «قانون بیمه بیکاری» مطرح نظر نوشتار حاضر می‌باشد.

ب) ترسیم فضای گفتمانی طرح بیمه بیکاری ایام کرونا: طرح بیمه بیکاری ایام کرونا، دیگر قوانین مرتبط با حوزه بیمه بیکاری است که در سال ۱۳۹۸ و در دوره ریاست جمهوری حسن روحانی، تدوین و اجرایی گردید. به‌طور کلی دوره ریاست جمهوری حسن روحانی، دربرگیرنده بازه زمانی (۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰) و تسلط گفتمانی «گفتمان اعتدال» یا «اعتدال‌گرایی» بر فضای سیاسی - اجتماعی جامعه ایران بودیم؛ گفتمانی که در رقابت‌های انتخاباتی منتهی به یازدهمین دوره ریاست جمهوری، موفق بر به حاشیه رانی گفتمان اصول‌گرای عدالت محور با نمایندگی محمود احمدی‌نژاد گردید.

با وجود تلاش‌های زیاد و گسترده گفتمان اصول‌گرایی عدالت محور، این گفتمان با ناکارآمدی‌ها و انتقادات فراوانی روبه‌رو بود و لذا در آستانه دوره یازدهم انتخابات ریاست جمهوری، گفتمان اصول‌گرایی نتوانست یک نظام معنایی تازه‌ای را شکل دهد و هیچ‌گونه تغییر چشمگیری در آن رخ نداد که موجب تصلب و انسداد معنایی و ناکارآمدتر شدن مفاهیم و دال‌ها و شعارهای کتفمان اصول‌گرایی و به‌تبع آن به حاشیه رانی این

گفتمان شد و عرصه سیاسی و اجتماعی جامعه را هر چه بیشتر و بهتر برای بروز و ظهور هژمونیک دیگر خرد گفتمان‌ها در نظام اسلامی ایران فراهم نمود؛ بر این مبنای گفتمان اعتدال نیز به مانند دیگر گفتمان‌های در برهه‌های خاص انتخاباتی در کشور با استفاده از ابزارهای زبانی طرد و برجسته‌سازی مانند تبلیغات، رسانه‌ها، مناظره‌ها و برنامه‌های دیگر صداوسیما سعی در برجسته‌سازی خود و به حاشیه راندن سایر گفتمان‌ها به ویژه گفتمان مسلط داشت. در نهایت، روحانی و دولت وی توانست نظام معنایی حاکم بر گفتمان «گفتمان اعتدال» را عمومیت بخشیده و آن را هژمونیک نماید (دهقانی فیروزآبادی و عطائی، ۱۳۹۲: ۸۷).

با تمرکز بر سیاست‌گذاری‌ها و عملکرد دولت در حوزه تأمین اجتماعی و خدمات مربوطه، بررسی آمارهای موجود، در خصوص وضعیت بیکاری در دوره تسلط گفتمان اعتدال در کشور حاکی از آن است که در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۹ نرخ بیکاری در کشور بدین شرح بوده است:

جدول ۱- نرخ بیکاری

نرخ بیکاری در کشور									
سال	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲
نرخ بیکاری	۹	۹/۶	۱۰/۶	۱۲/۰	۱۲/۱	۱۲/۴	۱۱/۰	۱۰/۶	۱۰/۴

(منبع: مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰)

در توضیح اطلاعات جدول فوق باید خاطر نشان ساخت، آمارهای مربوط به نرخ بیکاری در سال‌های ۹۸ به بعد، متأثر از شرایط خاص کشور در دوران شیوع بیماری کرونا، بوده است؛ شیوع همه‌گیری کووید-۱۹ (ویروس کرونا) در کنار ایجاد بحران‌های زیاد در حوزه سلامت، متأسفانه اثرات بی‌شماری در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی داشته است؛ به طوری که از اواخر سال ۱۳۹۸ تاکنون، اپیدمی کرونا در کشور

ایران- به مانند دیگر کشورهای دنیا- باعث ایجاد تغییر و تحولاتی در عرصه «اشتغال» و به تبع آن بروز «بیکاری» گردید؛ برخی خود به لحاظ ترس از به خطر افتادن سلامت، در محیط کاری حاضر نشدند و برخی را کارفرمایان اخراج کردند (منتی، ۱۳۹۹: ۱۷۵).

با شیوع ویروس کرونا و نگرانی مردم از ورود به اماکن عمومی نظیر فروشگاه‌ها، مراکز خدماتی و اعمال سیاست‌هایی چون فاصله‌گذاری اجتماعی و تعطیلی مراکز تجمع و تعامل افراد مانند پارک‌ها، کافه‌ها، زیارتگاه‌ها، مدارس، دانشگاه‌ها، باشگاه‌ها و مانند آنها، بسیاری از مشاغل و کسب‌وکارها با کاهش تقاضا و فروش کالاها و خدمات خود مواجه شدند و این امر، پیامدهای اجتماعی خاصی را در حوزه اشتغال در پی داشته و در این میان بیش‌ترین آسیب را بخش خدمات و زیربخش‌های آن در مقایسه با سایر بخش‌ها و اقتصاد شهری در مقایسه با اقتصاد روستایی و نیز کارگران در مقایسه با کارفرمایان و گروه‌های آسیب‌پذیر و شاغل در بخش غیررسمی شهری در مقایسه با سایر خانوارها متحمل گردیده‌اند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸: ۱).

در این میان، صاحبان مشاغل و کسب‌وکارهای خرد، خدماتی، روزمزدی و فصلی و نیز کسب‌وکارهای وابسته به رونق زندگی اجتماعی مانند غذا فروشی‌ها، فعالیت‌های ورزشی، آرایشگاه‌ها و کافی‌شاپ‌ها، بیش‌ترین آسیب را تجربه نموده و در دو گانه سلامت و معیشت گرفتار شدند. به طوری که این مشاغل در گام نخست با کساد و طیف عمده‌ای از آنها با تداوم شرایطی کرونایی در جامعه، با تعطیلی و به تبع آن بیکاری کارکنان مواجه شده‌اند (ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۹: ۹۰)؛ حدود پنج میلیون نفر از مشاغل آسیب‌پذیر به دلیل شیوع کرونا، مشاغل خود را کامل از دست داده‌اند و یا درآمد آنها نزدیک به صفر شده است. با بعد تقریبی ۳ نفر برای هر خانوار نشان از آن دارد که به‌طور مستقیم شیوع این بیماری بر ۱۵ میلیون نفر تأثیر مستقیم داشته است که عمدتاً مشتمل بر فعالان حوزه حمل‌ونقل، اقامت، پوشاک و.. بوده است (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۹) و عمدتاً از مزایای بیمه بیکاری بهره‌مند نبوده‌اند.

باید اذعان داشت که میزان، شدت و تنوع تأثیرپذیری از شرایط بحرانی کرونایی، در مورد گروه‌های مختلف جامعه، یکسان نیست و برخی از گروه‌ها در این میان، به دلیل موقعیت و پایگاه اجتماعی و فرهنگی‌شان، نسبت به بقیه آسیب پذیرتر بودند؛ برای نمونه، هرچند از نقطه نظر آمار و ارقام، زنان نیمی از جمعیت جامعه را تشکیل می‌دهند، اما جایگاه نابرابر ایشان در مقایسه با مردان چه در سطح عرصه خصوصی (در خانه و خانواده) و چه در سطح و سپهر عمومی (در بازار اشتغال، مناصب سیاسی و اقتصادی) ایشان را از نظر مفهومی، در زمره گروه‌های آسیب‌پذیر و نیازمند حمایت قرار داده است و زمینه‌ساز آن گردیده که زنان بیش از مردان قربانی کرونا گردند. دست‌فروشان، کارگران روزمزد و فصلی، دیگر گروه‌هایی می‌باشند که آسیب‌پذیری بیشتری به نسبت دیگر گروه‌ها و اقشار اجتماعی از شرایط کرونایی متحمل شده، لذا مطمح نظر دولتمردان قرار گرفته و در برنامه‌های و طرح‌های حمایتی، لحاظ گردیده‌اند؛ اساس بر این مبنا بود که در اسفندماه ۱۳۹۸ شاهد آن بودیم که «دستورالعمل بیمه بیکاری دوره شیوع بیماری کرونا» تصویب و در دستور کار دولت اعتدال (دولت روحانی) قرار گرفت.

بر این مبنا، در دوره شیوع کرونا به ویژه در سه‌ماهه اول آن تعداد قابل توجهی از کارگران بیکار شده، متقاضی مقرری بیمه بیکاری شدند که به دلیل عدم ظرفیت صندوق بیمه بیکاری، دولت با استجازه از ستاد ملی کرونا و پس از اخذ موافقت مقام معظم رهبری در خصوص امکان استفاده از ظرفیت مالی صندوق توسعه ملی برای پاسخگویی به نیاز متقاضیان مقرری بیمه بیکاری را در دستور کار قرار داد، در این مدت به واسطه هم‌زمانی چند مسئله اساسی از جمله تورم افسارگسیخته، رکود شدید اقتصادی، تحریم همه‌جانبه، کمبود ارز، تعطیلی قهری کسب‌وکارها و.. حمایت معیشتی از شهروندان به ویژه کارگران بیکار شده ضرورتی اجتناب‌ناپذیر بود که با اهتمام دولت اعتدال بر این مهم، صورت پذیرفت.

۲-۴- مفصل‌بندی گفتمان حاکم بر متون بیمه بیکاری

الف) مفصل‌بندی گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر قانون بیمه بیکاری: قانون بیمه بیکاری، تنها قانونی می‌باشد که به‌طور خاص در زمینه حمایت از بیکاری مشتمل بر ۱۴ ماده و ۲۱ تبصره در جلسه علنی روز دوشنبه مورخ ۲۶ شهریورماه ۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۶۹ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. با تأمل در متن قانون بیمه بیکاری که در دوران استقرار گفتمان و دولت سازندگی بر کشور در خصوص موضوع بیمه بیکاری و حمایت از بیکاران تصویب و لازم‌الاجرا گردید، می‌توان نشانه‌های اصلی گفتمان عدالت حاکم بر این قانون را استنباط نمود؛ جدول ذیل، نشانگان گفتمانی موجود در این متن قانونی در تشریح نموده است:

جدول ۲- نشانگان گفتمانی عدالت اجتماعی حاکم بر بیکاری در قانون بیمه بیکاری

ردیف	نشانه‌های فرعی	نشانه‌های اصلی
۱	حمایت مادی- اجتماعی از قشر کارگر در برابر بیکاری و آسیب‌های منفی ناشی از آن	اعمال نظام رفاهی هدفمند
۲	حمایت از نیروی کار در مورد تلاطم‌های بیکاری ناخواسته در بازار کار	
۳	استقرار نظامی حمایتی مبتنی بر بیمه‌های اجتماعی / نظام بیمه بیکاری اجباری	
۴	پرداخت مقرری و حقوق مقطعی (ماه‌بانه) به بیکاران	
۵	استفاده بیمه‌شده و خانواده وی از خدمات درمانی	
۶	احتساب مدت دریافت مقرری به عنوان سابقه پرداخت حق بیمه بدون دریافت حق بیمه از مقرری بگير و کارفرما در دوره بیکاری	
۷	شرکت در کلاس‌های آموزش فنی و حرفه‌ای به هزینه صندوق بیمه بیکاری	
۸	جامعه هدف مشتمل بر کل بیمه‌شدگان مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی	ایجاد نگاه حمایتی و جامع
۹	افرادی که سابقه اشتغال و پرداخت حق بیمه داشته باشند موضوع این قانون می‌باشند.	
۱۰	افراد بیکاری که توانایی کار داشته باشند مشمول این قانون می‌باشند.	
۱۱	بیکاران ناشی از بیکاری غیرارادی و قهری مشمول قانون بیمه بیکاری هستند.	
۱۲	حمایت از افرادی که به سبب (قطع رابطه کارگر و کارفرما، بروز حوادث غیرمترقبه، تغییر ساختار کارگاه از سوی کارفرما) بیکاری شده‌اند.	
۱۳	تقویت مهارت‌های فنی و حرفه‌ای بیکاران	

تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در ... ، شکوری و همکاران | ۱۹۷

ردیف	نشانه‌های فرعی	نشانه‌های اصلی
۱۴	فراهم کردن بستر مناسب کاری برای کارگرانی که در شرایط نامناسب رقابتی کار می‌کنند	اشتغال‌زایی
۱۵	برگزاری دوره‌های کارآموزی یا سوادآموزی از سوی وزارت کار و لزوم شرکت بیکاران مقرر ی بگیر	
۱۶	بیکاری چالشی برای قشر کارگر و واجد کاهش اثرات منفی اقتصادی-اجتماعی	بیکاری به مثابه
۱۷	بیکاری عامل گسترش فقر و بی‌عدالتی در جامعه	معضلی اجتماعی
۱۸	متناسب با مدت زمان پرداخت حق بیمه مدت زمان دریافت مقرر ی بیکاری بین ۶ تا ۵۰ ماه متغیر است.	رعایت عدالت استحقاقی
۱۹	میزان مقرر ی روزانه بیمه شده معادل ۵۵٪ متوسط دستمزد روزانه بیمه شده ظرف ۹۰ روز قبل از بیکاری	
۲۰	وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان تأمین اجتماعی مجری قانون بیمه بیکاری می‌باشند.	رفع ساختار دوگانه مدیریتی بیمه بیکاری
۲۱	تعیین تاریخ بیکاری بر عهده وزارت کار می‌باشد.	
۲۲	سازمان تأمین اجتماعی مسئول تأمین درآمد صندوق و پرداخت مقرر ی است.	
۲۳	وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان تأمین اجتماعی مجری قانون بیمه بیکاری	
۲۴	وزارت کار و امور اجتماعی مسئولیت معرفی نیروی کار و بیمه‌شدگان بیکار به سازمان تأمین اجتماعی	
۲۵	تأمین هزینه‌های ناشی از اجرای این قانون را از محل منابع صندوق بیمه بیکاری نماید.	

بررسی‌ها و تحلیل گفتمان قانون بیمه بیکاری می‌بین آن است که در دولت و گفتمان سازندگی متناسب با شرایط حاکم بر کشور در دوران پس از جنگ و شروع دوران بازسازی خرابی‌ها و آسیب‌های ناشی از جنگ در عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و.. نگرش به مقوله بیکاری به‌واقع به‌مثابه پدیده و چالشی اقتصادی-اجتماعی بود که غالباً نتیجه عملکرد نادرست سیستم اقتصادی حاکم بوده و اغلب افراد در ایجاد چنین شرایطی دخالت مؤثری ندارد؛ از سویی دیگر، در یک دوره بیکاری با قطع درآمد یک خانواده می‌تواند مسائل و مشکلات اجتماعی بسیار به بار آورد که یافتن راه‌حل برای آنها چندین برابر نیرو و هزینه می‌خواهد و چه‌بسا قابل ترمیم هم نباشد. بر این مبنای بیکاری به

عنوان پدیده و معضلی اقتصادی- اجتماعی نیازمند اهتمام ویژه از سوی دولتمردان است و در این میان حمایت از افراد بیکار ضرورت می‌یابد.

اساساً بر این مبنا بود که شاهد «اعمال نظام رفاهی هدفمند» از سوی دولت و گفتمان سازندگی بودیم که در قالب این نظام رفاهی، حمایت‌هایی از کارگران بیکار در قالب بیمه بیکاری صورت پذیرفت که این حمایت بیمه بیکاری، صرفاً حمایت مالی نبود، بلکه بیشتر حمایت اجتماعی بود و فلسفه پرداخت آن نیز این بوده است که فرد بیکار و خانواده وی، در طول مدت بیکاری و اخراج از کار، ضمن دریافت حمایت‌های لازم از انواع آسیب‌های اجتماعی در امان بوده و به ادامه زندگی و بازگشت مجدد به کار و اشتغال امیدوار و دلگرم باشند. تدوین، تصویب و اجرایی نمودن چنین حمایتی به‌واقع در راستای اسناد بین‌المللی - به ویژه مقاله‌نامه‌های شماره ۱۰۲ و ۱۶۸ سازمان بین‌المللی کار است که در این اسناد به‌طور خاص به سازوکار حمایت‌های اجتماعی از نیروی کار از جمله نحوه پرداخت مقرری بیمه بیکاری به افراد بیکار اشاره شده است - بر این مبنا می‌توان گفت در قالب این قانون، حقوقی داخلی در ایران به مانند حقوق بین‌الملل بر این امر اتفاق نظر دارند که نیروی کار در شرایط بحرانی و در مواقع بیکاری، می‌بایست مورد حمایت‌های مادی و اجتماعی قرار گیرند.

بر این مبنا می‌باید خاطر نشان ساخت که در قانون بیمه بیکاری، *اعمال نظام رفاهی هدفمند*، به عنوان یکی از نشانه‌های اصلی و یکی از مفصل‌های گفتمان عدالت اجتماعی مطرح بوده است. این نشانه اصلی در کنار نشانه‌های اصلی دیگر گفتمان عدالت حاکم بر قانون بیمه بیکاری را سامان داده‌اند؛ هر یک از نشانه‌های اصلی، با توجه به ساختار معنایی حاکم بر گفتمان، نشانه‌های فرعی یا به عبارتی مدلول‌هایی سازگار و معانی‌ای مناسب با آن را انتخاب و بقیه را طرد کرده تا بدین واسطه تثبیت معنای عدالت اجتماعی در حوزه بیکاری از منظر گفتمان حاکم بر قانون بیمه بیکاری صورت پذیرد.

بدین ترتیب که *اعمال نظام رفاهی هدفمند*، به عنوان یکی از نشانه‌های اصلی و مفصلی از مفصل‌های گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر این قانون، با نشانه‌هایی نظیر «حمایت مادی - اجتماعی از قشر کارگر در برابر بیکاری و آسیب‌های منفی ناشی از آن»،

«استقرار نظام حمایتی مبتنی بر بیمه‌های اجتماعی (نظام بیمه بیکاری اجباری)»، «پرداخت مقرری و حقوق مقطعی (ماهانه) به بیکاران معادل ۵۵٪ متوسط دستمزد روزانه بیمه شده»، «استفاده بیمه شده و خانواده وی از خدمات درمانی»، «احتساب مدت دریافت مقرری به عنوان سابقه پرداخت حق بیمه بدون دریافت حق بیمه از مقرری بگیر و کارفرما در دوره بیکاری» و «شرکت در کلاس‌های آموزش فنی و حرفه‌ای به هزینه صندوق بیمه بیکاری» قابل معنایابی می‌باشد.

ایجاد نگاه حمایتی و جامع، دیگر نشانه اصلی گفتمان عدالت حاکم بر قانون بیمه بیکاری است که با نشانه‌های فرعی ذیل خود شامل: «جامعه هدف مشتمل بر کل بیمه‌شدگان مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی»، «سابقه اشتغال و حق بیمه داشت بیکاران»، «بیکارانی که توانایی کار داشته باشند»، «بیکاران ناشی از بیکاری غیرارادی و قهری» و «مصادیق حمایت از بیکاری (قطع رابطه کارگر و کارفرما، بروز حوادث غیرمترقبه، تغییر ساختار کارگاه از سوی کارفرما)»، مفصل‌بندی این گفتمان را شکل می‌دهند.

بنابراین می‌توان گفت، دایره شمول قانون بیمه بیکاری محدودتر از قانون تأمین اجتماعی است؛ با این وجود بخش اعظم مشمولین این قانون را مشمولین قانون کار تشکیل می‌دهند و آن دسته از افرادی که مشمول قوانین استخدامی خاص می‌باشند مانند کارمندان دولت و... یا گروهی از کارگران که بنا بر مصوبه خاص از شمول قانون کار خارج شده‌اند، از شمول قانون بیمه بیکاری نیز خارجی می‌شوند. این قانون همچنین شامل بیکارانی می‌شود که سابقه پرداخت حق بیمه و به تبع آن اشتغال را داشته باشند. بند (الف) ماده ۶ این قانون، یکی از شرایط استحقاق دریافت مقرری بیکاری را پرداخت حداقل ۶ ماه حق بیمه می‌داند که طبعاً در مورد افراد شاغل مصداق پیدا می‌کند و نیز ماده ۵ این قانون حق بیمه را ۳ درصد تعیین کرده و آن را بر عهده کارفرما گذاشته؛ پس شخص باید شاغل باشد تا حق بیمه او توسط کارفرما پرداخته شود. شایان ذکر است، بیکاری باید غیر ارادی بوده و فرد بیکار، واجد سابقه بیمه لازم (حداقل ۶ ماه) باشد.

همچنین، تأمل و تدقیق در متن قانون بیکاری می‌بین آن است که در این قانون، «نظام بیمه بیکاری اجباری» لحاظ قرار گرفته است؛ هرچند این مورد به صورت مشخص در این قانون ذکر نشده است، ولی از مجموع مواد مربوطه در این قانون می‌توان آن را استنباط نمود؛ چرا که ماده ۳ قانون مذکور، بیمه بیکاری را به عنوان یکی از حمایت‌های تأمین اجتماعی ذکر کرده است. از آن جهت که شمول قانون تأمین اجتماعی بر کارگران اجباری می‌باشد، شمول بیمه بیکاری نیز در ارتباط با کارگران اجباری می‌باشد. شایان ذکر است، دلیل دیگر اجباری بودن این سیستم، منبع درآمد صندوق بیمه بیکاری می‌باشد؛ از آن جهت که پرداخت حق بیمه بر عهده کارفرما قرار گرفته، پس می‌توان نتیجه گرفت، شمول این قانون اجباری می‌باشد؛ زیرا در صورت اختیاری بودن این نظام، باید حق بیمه بر عهده خود کارگر قرار می‌گرفت.

اشتغال‌زایی، دیگر نشانه اصلی گفتمان عدالت اجتماعی قانون بیمه بیکار می‌باشد؛ این نشانه اصلی بر مبنای نشانه‌های فرعی‌ای چون «تقویت مهارت‌های فنی و حرفه‌ای بیکاران»، «فراهم کردن بستر مناسب کاری برای کارگرانی که در شرایط نامناسب رقابتی کار می‌کنند» و.. معنایابی گردیده است. اساساً ایجاد اشتغال از مهم‌ترین ابزارهای کاهش بیکاری، فقر و نابرابری است. اشتغال‌زایی متوازن و متعادل از یک‌سو موجب افزایش سطوح درآمدی شده و از سوی دیگر سبب کاهش اختلافات درآمدی خواهد بود؛ بنابراین افزایش فرصت‌های شغلی به منظور کنترل و پیشگیری از فقر و بیکاری از اهمیت مضاعفی برخوردار است (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۸). با این وجود همواره در کشور ما اشتغال از وضعیت چندان مطلوبی برخوردار نبوده و نرخ بیکاری رقم بالایی را نشان می‌دهد و در این میان، بالاترین نرخ بیکاری همواره به نیروی جوان اختصاص داشته و دارد.

یکی دیگر از نشانگان گفتمانی گفتمان عدالت اجتماعی در قانون بیمه بیکاری، *نگرش به مقوله بیکاری به عنوان معضلی اجتماعی*، است؛ این نشانه اصلی بر مبنای نشانه‌های فرعی‌ای چون «بیکاری چالشی برای قشر کارگر و واجد کاهش اثرات منفی اقتصادی-اجتماعی»، «بیکاری عامل گسترش فقر و بی‌عدالتی در جامعه»، معنایابی شده

است. بر این مبنا، هرچند نمی‌توان معضل بیکاری را کنترل کرد؛ ولی باید حتی‌المقدور درصدد بود که آثار آن را کاهش داد و برای این منظور، بهترین راه، اجرای طرح بیمه بیکاری است تا به تبع آن در کاهش آثار منفی بیکاری نقش مؤثری داشت.

نشانه اصلی رعایت عدالت استحقاقی، در این قانون بر مبنای نشانه‌های فرعی‌ای چون، «زمان دریافت مقرری بیکاری بین ۶ تا ۵۰ ماه متناسب با مدت زمان پرداخت حق بیمه» و «میزان مقرری روزانه بیمه‌شده معادل ۵۵٪ متوسط دستمزد روزانه بیمه‌شده ظرف ۹۰ روز قبل از شروع بیکاری»، تثبیت معنایی است. رفع ساختار دوگانه مدیریتی بیمه بیکاری، یکی دیگر از نشانگان گفتمانی قانون بیمه بیکاری است. این نشانه اصلی در قالب نشانه‌های فرعی‌ای چون، «وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان تأمین اجتماعی مجری قانون بیمه بیکاری»، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مسئولیت شناسایی و معرفی نیروی کار و بیمه‌شدگان بیکار»، «سازمان تأمین اجتماعی مسئول تأمین درآمد صندوق و انجام تعهدات در خصوص پرداخت مقرری» و «تعیین تاریخ بیکاری بر عهده وزارت کار (بیمه‌شده بیکار با معرفی کتبی واحد کار و امور اجتماعی محل از مزایای این قانون استفاده می‌کند)»، تثبیت معنایی پیدا نموده است.

در خصوص این نشانه لازم به ذکر است، هرچند سازمان تأمین اجتماعی نزدیک‌ترین سازمان به وزارت کار می‌باشد و مدیرعامل آن توسط وزارت کار تعیین می‌شود، اما به لحاظ منابع و پاسخگویی یک سازمان اعتباری غیردولتی است؛ لذا در حال حاضر ساختار مدیریتی دوگانه در خصوص حمایت از بیکاران حاکم است. ساختار دوگانه مدیریتی بیمه بیکاری از مواردی است که تقریباً نظیری بر آن در دنیا نیست و بنا به ماهیت خود مشکل‌زا است. از این قانون این برداشت می‌شود که مسئولیت حمایت از نیروی کار و بیمه‌شدگان با وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است در حالی که مسئول تأمین درآمد صندوق و انجام تعهدات آن بر عهده تأمین اجتماعی است.

بر این مبنا می‌توان گفت، در قانون بیمه بیکاری که در بستر گفتمان سازندگی طرح‌ریزی و تصویب گردید، با برجسته‌سازی «اعمال نظام رفاهی هدفمند» به منظور بهبود

وضعیت نامطلوب اقتصادی و اجتماعی قشر کارگر جامعه پس از پایان جنگ و نیز جلوگیری از گسترش آسیب‌هایی چون فقر اقتصادی و آسیب‌های اجتماعی منبث از آن در جامعه، به عنوان دال خالی گفتمان پیشین (گفتمان دفاع مقدس) حاکم بر فضای سیاسی و اجتماعی کشور، مبنای قرار گرفته و بر مبنای نشانه‌های اصلی و فرعی مربوط به خود، گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر قانون بیمه بیکاری را حول خود ساماندهی نمود.

مفصل‌بندی گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر بیکاری در قانون بیمه بیکاری را

می‌توان بدین شکل ترسیم نمود:

نمودار ۱- مفصل‌بندی گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر بیکاری در قانون بیمه بیکاری

ب) مفصل‌بندی گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر طرح بیمه بیکاری ایام کرونا: سازمان تأمین اجتماعی از ابتدای شیوع کرونا و بر اساس قوانین و مقررات مربوطه و طبق مصوبات مراجع ذیصلاح اقدامات وسیعی را در حوزه حمایت از کارگران و بیکاران ناشی از کرونا صورت داد؛ زیرا با شروع محدودیت‌ها، بسیاری از مشاغل و کسب‌وکارها رونق خود را از دست دادند و درآمد بسیاری از بنگاه‌ها و کسب‌وکارها کاهش یافت که این امر به بیکار شدن بسیاری از افرادی که تا قبل از این به پستوانه اشتغال در این بنگاه‌ها منبع درآمدی داشتند، منجر شد؛ بنابراین باید هرچه سریع‌تر تدابیر و سیاست‌هایی در

تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در ... ، شکوری و همکاران | ۲۰۳

خصوصاً جلوگیری از فشار بیشتر به اقشار مختلف مردم اندیشیده می‌شد که خوشبختانه به منصفه ظهور رسید و در قالب «طرح بیمه بیکاری ایام کرونا» تصویب و لازم‌الاجرا گردید. در قالب این طرح، برخی الزامات به منظور حمایت از بیکاران در ایام بیکاری ناشی از کرونا، پیش‌بینی گردید.

نکته حائز اهمیت و شایان ذکر در خصوص این طرح حمایتی که آن را در نوع خود منحصر و شاخص نموده است آن است که در کنار سازمان تأمین اجتماعی، نهادهای دیگری نظیر سازمان برنامه و بودجه کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت کشور، وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت راه و شهرسازی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، وزارت صنعت معدن و تجارت، بانک مرکزی و.. نیز مسئول و متولی امر تعریف گردیدند (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۹: ۶۳۴۱۸).

بر این مبنا، به منظور پرداخت مقرری بیمه بیکاری ناشی از شیوع بیماری کرونا، سازمان تأمین اجتماعی مکلف شد بر اساس چارچوب اعلامی توسط سازمان برنامه و بودجه، مشخصات مشمولان این دستورالعمل را به صورت ماهانه به آن سازمان ارسال کند. خزانه‌داری کل کشور نیز موظف شد نسبت به واریز مبالغ متعلقه به افراد واجد شرایط مطابق لیست اعلامی سازمان برنامه و بودجه کشور اقدام کند. سازمان تأمین اجتماعی در طی دوره پرداخت مقرری مشمولان این دستورالعمل به رغم تعلیق به کار این افراد، موظف به ارائه خدمات درمانی و سایر تعهدات قانونی مندرج در قانون تأمین اجتماعی و اصلاحات بعدی آن شد.

سازمان برنامه و بودجه نیز مکلف شد از محل منابع مربوطه، حق بیمه (درمان و بازنشستگی) افراد مشمول این دستورالعمل را تا پایان اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۹۹ بر اساس ۲۷ درصد حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار در سال‌های مربوطه (۱۳۹۸ و ۱۳۹۹) و از خردادماه به بعد (تا مهرماه سال ۱۳۹۹) طبق مقررات قانون تأمین اجتماعی و قانون بیمه بیکاری بر اساس ۲۷ درصد مقرری پرداختی را محاسبه و به خزانه‌داری کل کشور برای واریز به حساب

۲۰۴ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال چهاردهم | شماره ۵۵ | تابستان ۱۴۰۲

سازمان تأمین اجتماعی اعلام کند. ماحصل اجرایی شدن این دستورالعمل آن بود که بیمه شدگانی که از اسفندماه سال ۱۳۹۸ تا اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۹۹ در اثر شیوع بیماری کرونا از کار خود منفک شدند، به تعداد یک میلیون و ۲۶۸ هزار و ۱۰۹ نفر؛ مبلغ ۱۰۷۲۰ میلیارد تومان در اجرای مصوبه مربوطه مقرر - بابت ایام بیکاری کرونا - دریافت کردند.

با تأمل در متن طرح بیمه ایام کرونا که در دو سال آخر دوران استقرار گفتمان و دولت اعتدال بر کشور در خصوص موضوع بیمه بیکاری و حمایت از بیکاران به مرحله تصویب و اجرایی شدن رسید، می‌توان نشانه‌های اصلی گفتمان عدالت حاکم بر این دستورالعمل را استنباط نمود که به نمونه‌هایی از آنها در قالب جدول ذیل اشاره شده است:

جدول ۳- نشانگان گفتمانی عدالت اجتماعی حاکم بر بیکاری در طرح بیمه بیکاری ایام کرونا

ردیف	نشانه‌های فرعی	نشانه‌های اصلی
۱	تصویب و اجرای طرح حمایت از بیکاران	اعمال سیاست حمایتی
۲	پرداخت مقرر به مشمولان از سوی سازمان تأمین اجتماعی	بهبود وضعیت رفاهی بیکاران
۳	ارائه خدمات درمانی و سایر تعهدات قانونی مندرج در قانون تأمین اجتماعی و اصلاحات بعدی آن توسط سازمان تأمین اجتماعی در طی دوره این دستورالعمل	
۴	مشمولین این طرح، کلیه مشمولین قانون تأمین اجتماعی تابع قانون کار	ایجاد نگاه حمایتی و جامع
۵	ارائه ماهانه مشخصات مشمولان این دستورالعمل به سازمان برنامه و بودجه توسط سازمان تأمین اجتماعی	طرح‌ریزی چارچوبی برای پرداخت حقوق بیکاران
۶	شناسایی مشمولان و پرداخت به هر فرد، مستلزم رسیدگی در کمیته بیمه بیکاری و اعمال نظارت‌ها و شرایط پیش‌بینی شده در قانون کار، قانون تأمین اجتماعی و قانون بیمه بیکاری بود.	
۷	پرداخت مقرر بیمه بیکاری با پیشنهاد مشترک وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان تأمین اجتماعی و تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور	
۹	واریز مبالغ متعلقه به افراد واجد شرایط مطابق لیست اعلامی سازمان برنامه و بودجه کشور توسط خزانه‌داری کل کشور	
۱۰	همکاری اداره کل امور مالی و تعامل لازم با بانک‌های عامل به منظور	
	صحت‌سنجی شماره حساب‌های متقاضیان	

تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در ...، شکوری و همکاران | ۲۰۵

نشانه‌های اصلی	نشانه‌های فرعی	ردیف
تأمین اعتبارات مالی در حوزه بیکاری	تأمین منابع مالی این دستورالعمل از محل منابع صندوق توسعه ملی و صندوق بیمه بیکاری	۱۱
	محاسبه حق بیمه (بازنشستگی و درمان) افراد مشمول این دستورالعمل طبق مقررات قانون تأمین اجتماعی و قانون بیمه بیکاری بر اساس ۲۷ درصد حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار در سال‌های مربوطه (۱۳۹۸-۱۳۹۹) توسط سازمان برنامه و بودجه و اعلام به خزانه‌داری کل کشور برای واریز به حساب سازمان تأمین اجتماعی	۱۲
اصلاح قوانین و مقررات بیکاری	تعلیق موقت اجرای مقررات قانون بیمه بیکاری مصوب سال ۶۹ از نظر ضوابط پرداخت، مدت استحقاق و مبلغ مقرری	۱۳
	مشمولان دریافت مقرری بیکاری ایام شیوع بیماری کرونا باید بدون میل و اراده در دوره زمانی شیوع بیماری کرونا شغل خود را از دست داده باشند - می‌شد.	۱۴
	بیکاران مشمول این طرح باید دارای سابقه پرداخت حق بیمه به صورت اجباری در دی‌ماه سال ۱۳۹۸ بوده باشند و در ماه‌های دریافت موضوع این دستورالعمل فاقد سابقه پرداخت حق بیمه نزد سازمان تأمین اجتماعی باشند.	۱۵
	لزوم ثبت نام متقاضیان دریافت بیمه بیکاری در سامانه بیمه بیکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	۱۶
	میزان این مقرری معادل «۵۵ درصد» حداقل دستمزد قانون کار بود.	۱۷
رعایت عدالت استحقاقی	افزایش مقرری افراد متأهل یا متکفل تا حداکثر چهار نفر از افراد تحت تکفل به ازای هر یک از آنها به میزان ۵ درصد حداقل دستمزد	۱۸
بیکاری مقوله‌ای کلان و فرا سازمانی	همکاری سازمان تأمین اجتماعی با نهادهای دیگری نظیر وزارت، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان برنامه و بودجه کشور، خزانه‌داری کل کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی و ..	۱۹
	ابلاغ شیوه‌نامه اجرایی دستورالعمل به واحدهای اجرایی سراسر کشور	۲۰
	سازمان برنامه و بودجه مکلف شد از محل منابع مربوطه، حق بیمه (بازنشستگی و درمان) افراد مشمول این دستورالعمل طبق مقررات قانون تأمین اجتماعی و قانون بیمه بیکاری بر اساس ۲۷ درصد حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار مقرری پرداختی، محاسبه و به خزانه‌داری کل کشور برای واریز به حساب سازمان تأمین اجتماعی اعلام کند.	۲۱

بررسی و تحلیل گفتمان دستورالعمل بیمه بیکاری ایام کرونا حاکی از آن است که به‌واقع طرح بیمه بیکاری ایام کرونا، سیاستی حمایتی بود که برای نخستین بار در طول چهار دهه‌ای که از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران می‌گذرد از سوی دولت مستقر اعمال گردید؛ بر این مبنای، در متن این طرح، «**اعمال سیاستی حمایتی**»، به عنوان یکی از نشانه‌های اصلی و یکی از مفصل‌های گفتمان عدالت اجتماعی مطرح گردید. این نشانه اصلی در کنار نشانه‌های اصلی دیگر گفتمان عدالت حاکم بر دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا را سامان داده‌اند که هر یک از نشانه‌های اصلی، با توجه به ساختار معنایی حاکم بر گفتمان، نشانه‌های فرعی یا به عبارتی مدلول‌هایی سازگار و معانی‌ای مناسب با آن را انتخاب و بقیه را طرد کرده تا بدین واسطه تثبیت معنای عدالت اجتماعی در حوزه بیکاری از منظر گفتمان حاکم بر متون این قوانین صورت پذیرد؛ بر این اساس، در قالب اجرای این طرح حمایتی، شاهد نگاه به مقوله بیکاری از منظر نظام رفاه و تأمین اجتماعی بودیم که معطوف به اعطای یارانه و کمک معیشت یا کمک‌هزینه به بیکاران و نیز معطوف به اعطای کمک به افراد فاقد شغل و توان درآمدی بر اساس استحقاق سنجی بود.

بر این مبنای می‌توان گفت، **بهبود وضعیت رفاهی بیکاران**، یکی از نشانه‌های اصلی و یکی از مفصل‌های گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر متن این طرح بود که با نشانه‌هایی نظیر «پرداخت مقرری به مضمولان»، «ارائه خدمات درمانی به مضمولان» و نیز اعمال سایر تعهدات قانونی که در قانون تأمین اجتماعی تصریح گردیده است، قابل معنایی می‌باشد. از سویی دیگر، در دولت و گفتمان اعتدال متناسب با شرایط حاکم بر کشور در دوران کرونا، نگرش به مقوله بیکاری از موضوعی درون سازمانی - که بر مبنای آن سازمان تأمین اجتماعی به عنوان متولی بیکاری و یا حتی متولی صندوق بیمه بیکاری و به عنوان کارگزار وصول و پرداخت صندوق مزبور لحاظ می‌گردد - به مقوله‌ای کلان و فرا سازمانی تغییر پیدا نمود که بر مبنای آن حمایت از بیکاران، اعمال سازوکارهای پرداخت مقرری و از همه مهم‌تر تأمین مالی صندوق بیمه بیکاری، نه تنها وظیفه سازمان تأمین اجتماعی، بلکه بر عهده دیگر سازمان‌ها و نهادها نیز تعریف گردید.

به تعبیری، نگرش به بیکاری به عنوان مقوله‌ای کلان و فرا سازمانی، با نشانه‌های فرعی ذیل خود شامل: «همکاری سازمان تأمین اجتماعی با نهادهای دیگری نظیر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان برنامه و بودجه کشور، خزانه‌داری کل کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی و...» «ابلاغ شیوه‌نامه اجرایی دستورالعمل به واحدهای اجرایی سراسر کشور» و «تعامل سازمان تأمین اجتماعی و خزانه‌داری کل کشور»، مفصل‌بندی گردیده است.

طرح‌ریزی چارچوبی برای پرداخت حقوق بیکاران، دیگر نشانه اصلی گفتمان عدالت حاکم بر متن دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا است که با نشانه‌های فرعی ذیل خود شامل: «ارائه ماهانه مشخصات مشمولان این دستورالعمل به سازمان برنامه و بودجه توسط سازمان تأمین اجتماعی»، «شناسایی مشمولان و پرداخت مقرری، مستلزم رسیدگی در کمیته بیمه بیکاری و اعمال نظارت‌ها و شرایط پیش‌بینی شده در قانون کار، قانون تأمین اجتماعی و قانون بیمه بیکاری است»، «پرداخت مقرری بیمه بیکاری با پیشنهاد مشترک وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و سازمان تأمین اجتماعی و تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور»، «واریز مبالغ متعلقه به افراد واجد شرایط مطابق لیست اعلامی سازمان برنامه و بودجه کشور توسط خزانه‌داری کل کشور» و «همکاری اداره کل امور مالی سازمان تأمین اجتماعی و تعامل لازم با بانک‌های عامل به منظور صحت‌سنجی شماره حساب‌های متقاضیان»، مفصل‌بندی این گفتمان را شکل می‌دهند.

با گسترش بیکاری ناشی از کرونا و رشد نزدیک به ۵ برابری مقرری بگیران بیمه بیکاری، آن هم در شرایطی که دولت و منابع مالی کشور به واسطه رکود اقتصادی و تحمل جنگ اقتصادی و تحریم‌های ظالمانه غرب علیه ایران در تنگنای مالی شدیدی قرار داشت، ناکارآمدی روش همیشگی حمایت مالی و حل مسئله صندوق بیمه بیکاری را عیان کرد. از طرفی صندوق بیمه بیکاری معمولاً به عنوان بخشی از سیستم تأمین اجتماعی کشورها تلقی شده و بیشتر منابع مالی آن از طریق نظام بودجه‌ریزی و توسط دولت‌ها تأمین می‌شود، در اکثر کشورهای توسعه‌یافته از جمله آلمان، نروژ، بریتانیا، روسیه، فنلاند و...

منابع مالی موردنیاز صندوق بیمه بیکاری برای پرداخت به بیکاران از طرف دولت تأمین می‌شود، اما اتکای اصلی صندوق بیمه بیکاری ایران به حق بیمه بیکاری به مأخذ ۳ درصد مزد توسط کارفرماها پرداخت می‌شود و حمایت‌های دولت صرفاً جنبه کمک داشته و تکلیف قانونی دائمی نیست، بنابراین دولت برای پاسخ به نیازهای ضروری و معیشتی متقاضیان بیمه بیکاری در دوره همه‌گیری کرونا ناچار به چاره‌اندیشی به منظور تأمین اعتبارات مالی گردید و آن تأمین اعتبار از صندوق توسعه ملی و.. بود.

بر این مبنا می‌توان گفت، نشانه اصلی گفتمانی دیگر در متن طرح بیمه ایام کرونا، *تأمین اعتبارات مالی در حوزه بیکاری* است که با نشانه فرعی ای چون، «تأمین منابع مالی دستورالعمل از محل منابع صندوق توسعه ملی (معادل ۵۰ هزار میلیارد ریال)» و «محاسبه حق بیمه (بازنشستگی و درمان) افراد مشمول این دستورالعمل طبق مقررات قانون تأمین اجتماعی و قانون بیمه بیکاری بر اساس ۲۷ درصد حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار در سال‌های مربوطه (۱۳۹۸-۱۳۹۹) توسط سازمان برنامه و بودجه و اعلام به خزانه‌داری کل کشور برای واریز به حساب سازمان تأمین اجتماعی»، قابل معنایابی می‌باشد.

اصلاح در قوانین و مقررات بیکاری، دیگر نشانه اصلی گفتمان عدالت حاکم بر متن دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا می‌باشد. به‌طور کلی، بر اساس قانون، کارگر بیمه‌شده دائمی در صورت پرداخت حداقل شش ماه حق بیمه که به بیکار شدن منتهی می‌شود و کارگر با اشتغال موقت با پرداخت ۱۲ ماه، مشمول مقرری بیمه بیکاری می‌شود اما در دوره کرونا، بیکار شدگان در صورت سابقه پرداخت حق بیمه صرفاً برای یک ماه آن هم دی ماه ۱۳۹۸ می‌توانستند متقاضی مقرری بیمه بیکاری شوند. این اصلاح و موارد اصلاحی دیگر - از جمله در خصوص میزان مقرری و مدت زمان پرداخت آن - که در قوانین و سازوکارهای بیمه بیکاری صورت پذیرفت، مبنای نشانه اصلی مذکور است.

این نشانه اصلی، با نشانه‌های فرعی ذیل خود مشتمل بر: «تعلیق موقت اجرای مقررات قانون بیمه بیکاری مصوب سال ۱۳۶۹»، «تغییر در منشأ بیکاری برخلاف تصریح قانون بیمه

بیکاری در کشور^۱، «بیکاران مشمول این طرح باید دارای سابقه پرداخت حق بیمه به صورت اجباری در دی ماه سال ۱۳۹۸ بوده باشند و...»، «ثبت نام متقاضیان دریافت بیمه بیکاری در سامانه بیمه بیکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی» و «میزان مقررری ایام بیکاری معادل ۵۵ درصد حداقل دستمزد قانون کار»، مفصل بندی نشانه اصلی مذکور حول مفهوم عدالت اجتماعی در دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا را سامان داده است.

ایجاد نگاه حمایتی و جامع، دیگر نشانه اصلی تحلیل گفتمان عدالت حاکم بر متن دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا می باشد که با نشانه فرعی «مشمولین طرح، کلیه مشمولین قانون تأمین اجتماعی که تابع قانون کار» معنایابی شده است؛ به طور کلی، در طراحی سیاستی حمایتی و بیمه‌ای برای کمک به بیکاران در ایام کرونا می بایستی به سنخ شناسی و گونه شناسی انواع بیکاران توجه می گردید تا طیف بیشتری از بیکاران جامعه در ایام کرونا را تحت پوشش قرار می داد؛ اما در عمل، به مانند دیگر قوانین و دستورالعمل های تأمین اجتماعی در حوزه بیکاری، صرفاً مشمولین قانون کار و قانون تأمین اجتماعی مورد توجه قرار گرفتند و همچنان طیف عمده ای از بیکاران که مشتمل بر: غیرمشمول قانون کار و تأمین اجتماعی، غیرمشمولین صندوق بیمه بیکاری و عدم بیمه پردازی بابت بیمه بیکاری، آزادکاران^۲ (افرادی که دارای مشاغل غیررسمی، موقت، فصلی و.. که فاقد درآمد ثابت می باشند) و کارفرمایان بیکار که بیکاری آنان ناشی از شرایط قرنطینه و فاصله گذاری اجتماعی به منظور کنترل و پیشگیری از شیوع بیماری، بوده است؛ نادیده گرفته شده اند.

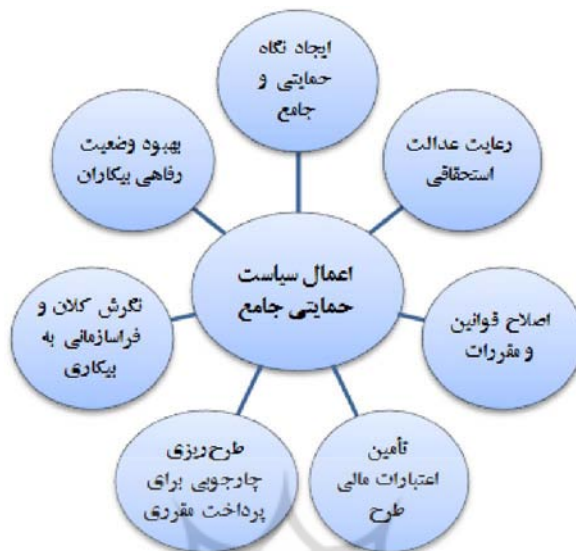
در کنار ایجاد نگاه حمایتی و جامع، تلاش گردیده که عدالت استحقاقی مراعات گردد؛ لذا، رعایت عدالت استحقاقی، دیگری نشانه اصلی گفتمان عدالت اجتماعی در متن دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا می باشد که نباید از آن غافل گردید؛ این نشانه اصلی بر مبنای نشانه فرعی «افزایش مقررری افراد متأهل یا متکفل تا حداکثر چهار نفر از افراد

۱- مشمولان دریافت مقررری بیکاری ایام شیوع بیماری کرونا باید بدون میل و اراده در دوره زمانی شیوع بیماری کرونا شغل خود را از دست داده باشند.

تحت تکفل به ازای هر یک از آنها به میزان ۵ درصد حداقل دستمزد» معنایابی گردیده است.

بر این مبنا می‌توان گفت، در دستورالعمل بیمه بیکاری کرونا در دولت اعتدال روحانی، با برجسته‌سازی «اعمال سیاستی حمایتی از سوی دولت» و به تبع آن بهبود نامطلوب اقتصادی و جلوگیری از گسترش فقر اقتصادی در جامعه، به عنوان دال خالی گفتمان‌های پیشین حاکم بر فضای سیاسی و اجتماعی کشور، مبنا قرار گرفته و بر مبنای نشانه‌های اصلی و فرعی مربوط به خود، گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر متن این دستورالعمل در حوزه بیکاری را حول خود ساماندهی نمود که البته شایان ذکر است، سیاست حمایتی بیمه بیکاری ایام کرونا، علیرغم آنکه تلاش نمود «جامعیت خدمات» و نیز «کفایت مزایا» را مدنظر قرار دهد؛ اما با این وجود از منظر «فراگیری مشمولین» واجد خلأهایی به مانند دیگر قوانین مرتبط با حوزه بیکاری بود.

نتایج حاصل از تحلیل گفتمان متن بیمه بیکاری ایام کرونا، در آخر ما را به این رهیافت کلی رهنمون می‌کند که دال شناور «عدالت اجتماعی در دستورالعمل بیمه بیکاری» که بر مبنای «دال مرکزی اعمال سیاست حمایتی جامع» قابل تعریف است، ذیل گفتمان حاکم بر این متن، در قالب نشانه‌هایی اصلی بدین شکل مفصل‌بندی شده است:

نمودار ۲- مفصل‌بندی گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر بیکاری در طرح بیمه بیکاری ایام کرونا

۵- بحث و جمع‌بندی

تحقق عدالت اجتماعی در حوزه تأمین اجتماعی و حمایت‌های مربوطه همواره مورد توجه ویژه دولت‌های پس از انقلاب و اصلی‌ترین مطالبه مردم بوده و به تبع آن، لذا اقدامات متعدد برای بهبود وضعیت بیکاران و تحقق عدالت اجتماعی در قالب قوانین بیمه بیکاری در کشور صورت پذیرفته است که انواع حمایت از بیکاران را می‌توان مصداق روشنی از عدالت اجتماعی در این حوزه لحاظ نمود.

اما همان‌گونه که از نتایج تحلیل گفتمان به دست آمد، جایگاه عدالت اجتماعی در قوانین بیمه بیکاری در گفتمان‌های سیاسی و اجتماعی دولت‌های پس از انقلاب در ایران- به ویژه دو دولت سازندگی و اعتدال- به لحاظ تحلیل گفتمانی (مضامین، روابط و فاعلان اجتماعی) یکسان نبوده است و در ترسیم فضای گفتمانی هر دولت، با توجه به دال مرکزی آن، راه رسیدن به عدالت اجتماعی در حوزه بیکاری متفاوت بوده و در ضمن مفصل‌بندی گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر قوانین بیمه بیکاری نیز تا حدودی متمایز بوده است؛

به طور یکه که باید اذعان نمود، گفتمان عدالت اجتماعی حاکم بر قوانین بیمه بیکاری که در هر دولت و آن‌هم بر مبنای شرایط سیاسی و اجتماعی آن برهه زمانی و نیز اصول گفتمانی حاکم بر آن دولت تدوین و تنظیم گردیده، واجد نگاه جامعی از عدالت در حوزه خدمات بلندمدت تأمین اجتماعی - در قالب حمایت از بیکاران بر مبنای بیمه بیکاری - نبوده است.

به تعبیری دیگر، گفتمان عدالت حاکم بر قوانین بیمه بیکاری، از خط سیری واحد، منسجم، مکمل و در نهایت جامعی برخوردار نبوده است؛ چرا که در یک قانون، عدالت توزیعی (نگاه حمایتی و جامع) برجسته‌سازی گردید و در قانونی دیگر، عدالت استحقاقی و... بنابراین، این خط سیر جهت‌گیری‌ها و رویکردهای متفاوتی را برای دولت‌های پس از انقلاب - به ویژه دولت سازندگی و دولت اعتدال - به تصویر می‌کشد که برخلاف تأسی از گفتمان جامع انقلاب اسلامی از ابزارها و سازوکارهای متفاوت برای دستیابی به اهداف اصولی نظام بهره‌جسته و هر ابزار و سازوکاری برآیند خاص خود در این حوزه را به دنبال داشته است. هرچند هر یک از این دستاوردها در جای خود شایان اهمیت و اثرگذاری است، اما هیچ‌کدام تداوم بخش و مکمل یکدیگر (به صورت یک فرایند در حال تکوین) در مسیر دستیابی به دستاوردی کلان به منظور تحقق عدالت اجتماعی در حوزه بیکاری و حمایت از بیکاران در جامعه نبوده است.

اما آنچه فصل مشترک رویکردهای گفتمانی در خصوص مقوله بیکاری و حمایت‌های مربوطه در ایران در چهار دهه گذشته است، عمدتاً تمرکز بر «عدالت استحقاقی» در بهره‌مندی از خدمات کوتاه مدت تأمین اجتماعی در قالب بیمه بیکاری است؛ بدین معنا که صرفاً مشمولین قانون تأمین اجتماعی و قانون کار، مستحق برخورداری از حمایت بیمه‌ای تلقی شده‌اند و آن دسته از بیکاران که فاقد چنین مشخصاتی باشند، خارج از حوزه حمایتی قرار گرفته‌اند. این در حالی است که چنین تلقی و رویکردی، در تعارض با سیاست مندرج در اصل ۲۹ قانون اساسی - که مبنای اصول گفتمانی انقلاب اسلامی است - می‌باشد؛ چرا که تأکید این ماده قانونی بر این است که تأمین اجتماعی یک

حق همگانی است که دولت‌ها مکلف‌اند آن را از طریق به کارگیری درآمدهای عمومی و یا استفاده از منابع حاصل از مشارکت مردم، برای یک‌یک افراد جامعه تأمین نمایند؛ این اصل دقیقاً اشاره به لزوم رعایت «نگاه حمایتی و جامع (عدالت توزیعی)» دارد.

همچنین بررسی‌ها و تحلیل‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که بر مبنای تصریح قانون بیمه بیکاری- «بیکار» صرفاً به فردی اطلاق می‌گردید که یا بیمه شده دائم تأمین اجتماعی بوده و سابقه پرداخت حداقل ۶ ماه حق بیمه را داشته باشد و یا قرارداد کار موقت داشته و دارای یک سال سابقه کار در آخرین کارگاه باشند و به‌نوعی شغل خود را ازدست داده است. به تعبیری از منظر قوانینی چون، قانون تأمین اجتماعی، قانون بیمه بیکاری، قانون کار، نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی و شش برنامه توسعه کشور، چنین معنایی از بیکاران تثبیت و برجسته گردیده است. بر مبنای چنین تلقی‌ای، عدالت اجتماعی حکم می‌کند که افراد بیکاری که واجد شرایط مذکور می‌باشند، از حمایت‌های کوتاه مدت تأمین اجتماعی در قالب بیمه بیکاری بهره‌مند گردند.

اما با تأمل و تدقیق در چنین تلقی‌ای از «بیکاران»، در خواهیم یافت که در عمل، جمعیت مشمول صندوق بیمه بیکاری تنها به مشمولین قانون کار و قانون تأمین اجتماعی محدود است و درصد پوشش آن نسبت به کل بیکاران در کشور بسیار محدود خواهد بود و چنین تلقی‌ای در عمل، جمع کثیری از بیکاران در کشور را هرگز در شمار بیکاران رسمی قلمداد نمی‌نمود و این دقیقاً شامل افرادی می‌شد که به علت پیدا نکردن کار منظم، دست به کارهای موقت مزدی یا دست‌فروشی و کارهایی از این قبیل زده، به امید اینکه شاید روزی بتوانند کار ثابت مزدی با حداقل دستمزد به دست آورند. در کنار این قبیل بیکاران، نباید از کارگران قراردادی موقت، کارگران فصلی و.. غافل گردید. با این وجود، عدم بهره‌مندی تمامی بیکاران از حمایت‌های مربوط به ایام بیکاری، همچنان تحقق عدالت اجتماعی در جامعه را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد؛ چرا که عدالت اجتماعی حکم می‌کند که همه بیکاران از حمایت‌ها و مزایای مشترک بهره‌مند گردند، نه اینکه صرفاً طیف خاصی

مورد توجه واقع شده و در عمل نحوه اعمال قانون در خصوص آن‌ها بر حسب حقوق مندرج در هر قانون متفاوت باشد.

در آخر، توصیه‌های سیاستی مدنظر این نوشتار، «اعمال مستمری برای شاغلین فاقد بیمه بیکاری» (مثل خویش‌فرمایان)^۱، «بهبود عملکرد صندوق بیمه بیکاری از طریق شناسایی بازارها و منابع درآمدی مولد»، «استقلال سازمان تأمین اجتماعی در سیاست‌گذاری و اجرا» از آن رو که سازمان تأمین اجتماعی به عنوان نهادی که باید به بیمه‌شدگان خود پاسخگو باشد؛ لذا اقدامات و دستورات آتی و مقطعی دولتمردان، برنامه‌ریزی‌ها و محاسبات مالی (آکچواری)، این سازمان را با اختلال مواجه می‌سازد؛ در ضمن سایر توصیه‌های سیاستی این نوشتار به اختصار و با ذکر عناوین عبارت‌اند از: «اصلاح قوانین بیمه بیکاری» و «کاهش بیکاری» (از طریق اعمال سازوکارهایی چون «توسعه کارآفرینی»، «تنظیم نرخ بهره بانکی متناسب با شرایط اقتصادی کشور»، «معافیت‌های مالیاتی کارفرمایی»، «تهیه داده‌های اقتصاد محلی و به‌کارگیری علم بازاریابی در معنای واقعی خود»، «توسعه کسب‌وکارهای کوچک، روستایی با هدف گسترش صنایع خرد و اشتغال‌زایی به روش خویش‌کارفرما و یا کارگاه‌های هرچند کوچک ولی متنوع در نقاط مشترک کشور».

با اتخاذ چنین سیاست‌های اجتماعی‌ای می‌توان به اشتغال در شرایط فعلی (شرایط تحریم و مشکلات ارزی) که امکان ایجاد واحدهای تولیدی بزرگ را با محدودیت مواجه می‌سازد، فراهم نمود. بی‌شک گسترش صنایع کوچک و خویش‌فرما و متکی بر اقتصاد داخلی، تا حدود زیادی باعث بالا رفتن ضریب اشتغال شده و با گسترش اشتغال از طریق واریز حق بیمه افراد و کارگاه‌ها؛ منابع درآمدی سازمان تأمین اجتماعی نیز بالاتر می‌رود و امکان خدمات متنوع و مستمر برای این سازمان بیشتر فراهم می‌گردد.

۱- پیشنهاد اعمال این سیاست، در اصل در راستای اجرای منویات مقام معظم رهبری در دیدار سوم آبان سال ۱۳۹۹ با اعضای ستاد ملی مقابله با کرونا مبنی بر «لزوم تحت پوشش قرار گرفتن افرادی که از شیوع بیماری بیکار شده و فاقد پوشش بیمه بیکاری هستند»، ارائه شده است.

منابع

- ابراهیمی، امیر هوشنگ. (۱۳۸۰)، با نگاهی به ایران؛ «بازشناسی بیمه بیکاری»، فصلنامه راهبرد، سال نهم، شماره ۲۰: ۱۵۵-۱۶۰.
- اجاقلو، سجاد و ایازی، رباب. (۱۳۹۴)، «ظرفیت‌ها و دغدغه‌های حمایت اجتماعی بیمه بیکاری در ایران، نگاهی به اجرای مقاوله نامه‌های ۱۰۲ و ۱۶۸ سازمان بین‌المللی کار»، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، سال هفدهم، شماره ۱۸۹: ۲۴-۳۲.
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۸)، عدالت در نظام سیاسی، تهران: انتشارات دانش و اندیشه معاصر، چاپ اول.
- ایمانی جهرمی، حسین. (۱۳۹۹)، «پیامدهای اجتماعی شیوع ویروس کرونا در جامعه ایران»، فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی، سال دوم، شماره ۱، ۸۷-۱۰۳.
- بشیر، حسن و حاتمی، حمیدرضا. (۱۳۹۳)، «تحلیل گفتمان سرمقاله‌های کیهان، اطلاعات و جمهوری اسلامی، درباره حوادث پس از انتخابات دهم ریاست جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال دوم، شماره ۶: ۶۱-۸۸.
- بشیری، حسین. (۱۳۸۳)، عقل در سیاست، تهران، نشر نگاه معاصر، چاپ اول.
- جعفری، محمد تقی. (۱۳۸۵)، تحقیق در دو نظام حقوقی جهانی بشر از دیدگاه اسلام و غرب و تطبیق آن دو با یکدیگر، تهران، موسسه نشر آثار علامه محمد تقی جعفری.
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و عطایی، مهدی. (۱۳۹۲)، «گفتمان هسته‌ای دولت یازدهم»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هفدهم، شماره ۱: ۸۷-۱۲۰.
- صادقی فسایی، سهیلا و روز خوش، محمد. (۱۳۹۲)، «نکاتی تحلیلی و روش‌شناختی درباره تحلیل گفتمان (با نگاهی به پژوهش‌های ایرانی)»، مطالعات اجتماعی ایران، سال هفتم، شماره ۴: ۱۷-۳۲.
- صفری شالی، رضا. (۱۳۹۲)، بررسی گفتمان عدالت اجتماعی در دولت‌های بعد از انقلاب اسلامی ایران، رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- فیتز پتریک، تونی. (۱۳۸۵)، نظریه رفاه (سیاست اجتماعی چیست؟)، ترجمه هرمز همایون پور، تهران، گام نو.
- قریشی، فردین، علیزاده اقدم، محمدباقر و زائر کعبه، رحیم. (۱۳۹۶)، «تحول گفتمان عدالت در ایران: مطالعه موردی دولت‌های محمود احمدی‌نژاد و حسن روحانی»، دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال ششم، شماره ۲: ۱۸۰-۱۴۳.

- کرسول، جان. (۱۳۹۴)، *پویش کیفی و طرح پژوهش*، ترجمه: حسن دانایی فرد و حسین کاظمی، تهران: صفار.

- مرتجی، حجت. (۱۳۷۸)، *جناح‌های سیاسی در ایران امروز*، تهران، انتشارات نقش و نگار.

- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۹)، *شاخص‌های عدالت اجتماعی*، تهران، سازمان برنامه‌و بودجه کشور.

- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۸)، *درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا؛ بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن*، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات اقتصادی).

- منتی، حسین. (۱۳۹۹)، «بررسی اثرات ویروس کرونا - کووید ۱۹ بر اقتصادی جهانی»، *فصلنامه علمی - تخصصی ارزیابی تأثیرات اجتماعی*، دوره اول، شماره ۲: ۱۶۴ - ۱۸۱.

- مهدی‌زاده، محمد. (۱۳۸۳)، *بازنمایی ایران در مطبوعات غرب: تحلیل انتقادی گفتمان نیویورک تایمز، گاردین، لوموند و دیولت، ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰ میلادی*، رساله دکتری رشته علوم ارتباطات، دانشگاه علامه طباطبائی.

- میرزایی، خلیل. (۱۳۹۹)، «عملیات و پیامدهای همه‌گیری و عالم‌گیری ویروس کرونا - کووید ۱۹»، *فصلنامه علمی - تخصصی ارزیابی تأثیرات اجتماعی*، سال اول، شماره ۲: ۱۳ - ۴۱.

- هابز، توماس. (۱۳۸۰)، *لویاتان*، ترجمه حسین بشیریه، تهران، نشر نی.

- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. (اسفند ۱۳۹۸)، *درآمدی بر آثار شیوع ویروس کرونا بر اقتصاد ایران*، تهران، وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی.

- Barry, Brian. (1989). *Theories of Justice*, London. School of Economics and Political Sciences.
- Mojtabavi Naini, Maziar. (1993). *Dictionary of labor and social welfare terms with the English and French equivalents*. Tehran. Labor and Social Security Institute.
- Phillips, Louise, and Jorgensen, Marianne. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. California. sege publications.

استناد به این مقاله: شکوری، مهدی؛ شبیری، طهمورث و محسنی، رضاعلی. (۱۴۰۲). تحلیل گفتمان عدالت اجتماعی در قانون بیمه بیکاری و طرح بیمه بیکاری ایام کرونا. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۴(۵۵)، ۲۱۶-۱۶۷.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.